O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

УШБУ СОНДА:

2 ИЖАРАЧИ нега "ЧУВ" ТУШДИ?

ҚАРОР ИЖРОСИ БИЛАН КУЧЛИ

3 КИМ КИМНИ АЛДАЯПТИ?

4 ДЕЙЛ КАРНЕГИ: ДАҲОЛАР ХОТИРАСИ ВА ХОТИРАСИЗЛИГИ

MEZON:

Фуқароларнинг мурожаатлари оғзаки ва ёзма шаклда киритилади. Фуқароларнинг оғзаки ва ёзма мурожаатлари бир хил аҳамиятга эга.

Фуқароларнинг мурожаатлари якка тартибда ёки жамоа томонидан берилиши мумкин.

4-модда.

* * *

Фуқароларни ҳамда уларнинг оила аъзоларини ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини рўёбга чиқариш ёки ҳимоя қилиш мақсадида давлат органларига мурожаат этганликлари учун таъқиб қилиш ман этилади.

14-модда.

"ФУҚАРОЛАРНИНГ МУРОЖААТЛАРИ ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУНДАН

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 45 (351)
2003 йил 18 ноябр сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

Istiqlol va imkoniyat

ТАДБИРКОРЛАР СИЁСИЙ МАЙДОНГА ЧИҚМОҚДА

Давлатимиз раҳбари Ислом Каримов янги тузилаётган сиёсий партия ташаббус гуруҳи аъзолари билан учрашув чоғида таъкидлаганидек, **ҳар бир партия ва ижтимоий ҳаракатнинг пайдо бўлиши, авваламбор, шу юрт ҳаётида содир бўлаётган ўзгариш ва янгиланишлар, аҳолининг, ижтимоий-сиёсий гуруҳ ва қатламларнинг хоҳиш-иродаси, интилишлари билан чамбарчас боғликдир**. Шу нуқтаи назардан Тадбиркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати, дея аталаётган янги сиёсий партиянинг фаолият бошлаётганини юртимизда босқичма-босқич давом этаётган эркинлаштириш жараёнлари ва иқтисодий ислоҳотлар самарали ўлароқ тадбиркорларнинг яхлит бир қатлами пайдо бўлгани билан изоҳлаш мумкин.

Дунёда мавжуд либерал демократик партияларга хос ана шу анъана ва тамойилларга содиқ қолган ҳолда Ўзбекистон либерал демократик партияси ўзининг асосий вазифаларини жамиятимизнинг барча соҳаларида эркинлаштириш, бозор ислоҳотларини янада чуқурлаштириш, инсон ҳуқуқларини, хусусий мулк ҳамда тадбиркорлар ва ишбилармонлар манфаатларини ҳимоя қилишга йўналтирилган дастурларини ҳаётга тадбиқ этиш деб белгилади. Жиддий ҳаётий салоҳиятга эга сиёсий куч сифатида тузилаётган янги партия Ўзбекистондаги ислоҳотларнинг амалга оширилиши, тараққиёт ва фаровонлик сари интилишда учраётган тўсиқларни бартараф этишда масъулиятни ўз зиммасига олишини эълон қилди. Партия мамлакатимиздаги тадбиркорлиги, ташаббускорлиги билан ўз ишини ташкил қилиш каби ғоя ва лойиҳаларни амалга ошириш орқали шахсий, оилавий фаровонликка, пировардида жамият фаровонлигига интилувчи барча фуқароларни бирлаштиради. Соддароқ тарзда айтганда, ушбу сиёсий ташкилот тадбиркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати деб номланган бўлса-да, унинг сафига ҳар қандай ижтимоий қатлам вакиллари кириши мумкин.

Мамлакатимиз аҳолисининг асосий қисмини ёшлар ташкил этишини ҳамма яхши билади. Шунга мос тарзда сайловчиларнинг ҳам қарийб 44 фоизи 18 ёшдан 27 ёшгача бўлган фуқаролардан иборат. Шунинг баробарида ёшлар масалаларига оид муаммолар ҳам талайгина. Ишсизлик — шуларнинг энг асосийларидан бири. Шунингдек, кузатувчиларнинг фикрича, ёшлар, айниқса, қишлоқ ёшлари орасида шундай бир ижтимоий қатлам юзага келмоқдаки, ушбу қатлам вакиллари анча жиддий қийинчиликларга дучор бўлган. Махсус касбий тайёргарлик ва малакага эга эмасликлари боис уларнинг эркин бозор шароитига мослашиши қийин кечмоқда. Хўш, янги тузилаётган партия ана шу муаммоларни ҳал этишда қандай йўлдан боради, деган саволга партия сиёсий кенгаши аъзоси Мухлиса Акромова қуйидагича жавоб берди: — Тадбиркорлар ва ишбилармонларни қўллаб-қувватлаб, уларнинг ўз фаолиятларини кенгайтириб янги иш ўринлари очишига замин ҳозирлаймиз. Шу орқали долзарб масала — ёшлар орасидаги ишсизлик муаммосини ечамиз.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ҳар қандай сиёсий партия ҳокимият учун курашади. Сайловлар якунларига кўра эгаллаган ўринлари орқали ўз мақсадларини рўёбга чиқаришга интилади. Шу нуқтаи назардан ёндашадиган бўлсак, келгуси йили бўлиб ўтадиган Олий Мажлисга сайловларда Ўзбекистон либерал демократик партияси иштирок этадими, деган савол кўндаланг бўлади. «Албатта, партиямиз парламентга сайловларда ўз номзодларини илгари суради, — дейди Қобилжон Тошматов. — Лекин асосий мақсадимиз сайловларда иштирок этиб, кўпроқ жой эгаллаш эмас, балки Олий Мажлис қуйи палатаси фаолиятида иштирок этиб, ўз олдимизга қўйилган вазифаларни амалга оширишда, деб биламан».

Кўппартиявийлик қарор топган мамлакатлар қаторида турувчи Ўзбекистонда бугунги кунда 4 та сиёсий партия фаолият кўрсатмоқда. Бироқ улар ўз фаолиятида муайян ижтимоий қатлам манфаатларини ифодалаш тажрибасига эга эмаслиги яққол сезилмоқда. Ваҳоланки, Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, **ҳар қандай партия ёки ижтимоий ҳаракат биринчи галда аниқ ғояларнинг тарафдори, муайян ижтимоий гуруҳларнинг манфаатларини аниқ тасаввур қиладиган, шу қарашларни олдинга сурадиган, ҳимоя қиладиган ва ҳаётга тадбиқ этиш учун курашадиган куч сифатида майдонга чиқади**. Қолаверса, фуқароларнинг ҳам партия ишида иштирок этишга мойиллиги суст. Бир сўз билан айтганда, мамлакатимизда партиялар ўртасида соф рақобат муҳити шаклланганича йўқ. Президентимиз Ислом Каримов таъбири билан айтганда, аксарият партияларимиз курашиш ўрнига "сен менга тегма, мен сенга" деб, ҳозирги шиддат билан ўзгариб бораётган ҳаётдан орқада қолмоқда. Баъзилар бу катта сиёсат, бунга тажрибамиз ва қурбимиз ҳали етмайди, деб эътироз билдириши мумкин. Бундай қарашлар билан мутлақо келишиб бўлмайди. Нега деганда, сиёсий партия деб ном олган куч авваламбор шундай мураккаб сиёсатга ўз ҳиссасини қўшиши учун майдонга чиқади. Хўш, Президентимизнинг ушбу фикрларидан хулоса чиқарган Ўзбекистон либерал демократик партияси халқ ишончини қозониш учун қандай имкониятларни ишга солади? Умуман қайси йўлдан боради?

— Биз аввало халқимиз ишончини қозонишни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунда маҳаллалар ва ёшларга таянамиз. Қолаверса, юртимизда тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш орқали бу соҳа ривожига кенг йўл очиб, тараққиётга эришамиз. Алалоқибат халқимизни ўз ортимиздан эргаштира оламиз, деган умиддаман, — дейди сиёсий кенгаш ижроия қўмитаси раиси ўринбосари Муҳаммадюсуф Тешабоев.

Хуллас, шу каби яхши ният ва эзгу мақсадлар билан янги партия фаолият бошламоқда. Тадбиркор ва ишбилармонларнинг сиёсий майдонда ташлаётган бу одимлари қанчалик муваффақият келтиришини вақт кўрсатади. Бироқ ана шу ҳаракатнинг ўзиёқ мамлакатимизда жамият ҳаётини эркинлаштириш ва демократлаштириш жараёни изчил давом этаётганидан ёрқин далолатдир.

Мадамин САФАРОВ

18 ноябр — Давлатимиз байроғи қабул қилинган кун

Ҳар қандай мустақил давлат ўз рамзларига эга бўлади. Байроқ — ана шундай рамзлардан бири. У давлат мустақиллигининг тимсолидир. Халқимиз мустақилликка эришгач, давлатимизнинг миллий рамзлари қабул қилинди. Шундан буён Ватанимиз байроғи халқимиз ва давлатимиз тимсоли сифатида қалбларимизни ғурур ва ифтихорга тўлдириб, мағрур ҳилпираб турибди.

Давлатимиз байроғида ифодаланган юксак ғоялар қалбимиздан чуқур жой олиши, ўчмас бўлиб муҳрланиши, муқаддас ва азиз тушунчага айланиши лозим. Шундагина миллат шаъни ва ифтихори бўлган байроғимиз жаҳон узра мағрур ҳилпирайверади. Зотан, миллий ифтихор, миллий ғурур туйғуси фуқароларнинг ўз-ўзига, жамият равнақига бўлган ишончини янада мустаҳкамлашга хизмат қилиш шубҳасиз.

Озод ва обод Ватанни барпо этиш, ҳар томонлама баркамол инсонни тарбиялашда байроғимизнинг аҳамияти беқиёсдир.

Munosabat

ИШОНЧНИ ОҚЛАШ МАСЪУЛИЯТИ

Юртимиз мустақилликка эришгач, эл-юртга хизмат қилиш ниятида фермер хўжалигини ташкил этган эдик. Унга "Камолот" деб ном бердик.

Рости гап, бу ишга қўл ураётган пайтимизда қандай натижа беради, эртага элнинг олдида юзимиз шувут бўлиб қолмайдими, деган ўйга ҳам борганмиз. Ахир, кечаги шўро замонида бундай ташаббусга, эркин фаолият кўрсатишга асло йўл қўйилмас эди. Юртимизда эсган эркинлик шабадаси, шахсан Президентимиз томонидан тадбиркорларнинг қўллаб-қувватланиши, бу борада ҳаётбахш қонунларнинг амалга жорий этилиши хўжалигимизнинг оёққа туриб олишига ёрдам берди.

*Яқинда матбуотда эълон қилинган Президентимиз Ислом Каримовнинг **"2004-2006 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантириш концепцияси тўғрисида"**ги Фармони яна бир салмоқли қадам ҳисобланади. Зеро, эндиликда фермер хўжалигининг мустақиллиги яна-да ошади. Ана шунда рақобатбардош маҳсулот етиштирилади. Шу маънода Президент Фармони фермер хўжаликларининг истиқболини белгилаб берди десак, адашмаймиз. Зеро, илғор фермер хўжаликлари қўлга киритаётган ютуқлар фермерлик ҳаракатининг тараққиётига мустаҳкам ишонч уйғотмоқда. Мисол учун хўжалигимиз фаолиятини айтиб ўтсак, ўз ҳисобимиздан замонавий дизайн асосида маданият комплекси, тўйхона, оталар чойхонаси, ошхона қуриб, фойдаланишга топширдик.*

Бундан ташқари, янги қурилган маҳалла хонадонларига соф фойда ҳисобидан табиий газ ўтказиб бердик. Яқин орада меҳмонхона ва ҳаммом қуришни режалаштираяпмиз.

Бу йил 45 гектар экин майдонида ғалла экиб, ҳар гектаридан 50 центнердан ҳосил олдик. Албатта, бундай ютуқларга ўз-ўзидан эришаётганимиз йўқ. Мамлакатимизда фермерлик ҳаракатига кенг йўл очилгани, фермерлар ҳар томонлама қўллаб-қувватланаётгани ютуқларимиз гарови бўлмоқда. Бу эътибор ва ишончни биз фермерлар ҳар қадамда сезиб турибмиз. Уни оқлаш учун эса фидокорона меҳнат қилиш зарур. Ана шунда фермернинг ҳам, эл-юртнинг ҳам дастурхони тўкин, турмуши фаровон бўлади.

Абдурашид АБДУРАҲМОНОВ,
Бўқа туманидаги "Камолот" фермер хўжалиги раҳбари

Dakki

Мулкингни кимдир ўзлаштириб олса-ю, ундан қайтариб беришни сўраганингда, у шу мулкка эгалик ҳуқуқингни тасдиқловчи ҳужжат талаб қилса, ғалати бўлар экан. Сирдарё вилоят хўжалик судига Янгиер шаҳридаги "Ника" хусусий адвокатлик бюросидан ана шундай қизиқ бир ҳолат баён этилган даъво аризаси келиб тушди.

ОЛМОҚ ОСОН, БЕРМОҚ МУШКУЛМИ?

Шу йил 22 май куни шаҳар автомобил йўллар бошқармаси "Ника" хусусий адвокатлик бюроси ҳисобидан йўллар жамғармасига йиғим ундириш бўйича банкка «инкасса» топшириқномаси беради ва 25 майдаги 13-сон мемориал ордери билан бюронинг банкдаги ҳисоб-рақамидан 85 минг сўмни олиб қўяди.

Ушбу маблағ асоссиз олиб қўйилган, дейилади бюронинг даъво аризасида. Чунки Конституциянинг 116-моддасига биноан, адвокатура фуқаролар ва ташкилотларга ҳуқуқий ёрдам беради. Яъни, адвокатура хизмат кўрсатмайди, аввал амалда бўлган йўллар жамғармасини шакллантириш тўғрисидаги Низомда хизмат кўрсатганда тушумдан ажратма кўзда тутилган эди, адвокатура эса фақат ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш билан шуғулланаяпти. Ёрдам учун тўланган ҳақдан ажратма эса бирон-бир ҳужжатда белгиланмаган.

Бунинг устига **"Адвокатура тўғрисида"**ги ва **"Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси ҳақида"**ги Қонунларга мувофиқ адвокатура нотижорат ташкилот ҳисобланади ва ўз фаолиятини ўз маблағлари ҳисобидан амалга оширади. Адвокатура тизими ўз Низом фондига эга эмас ва даромадларни тақсимлаш билан шуғулланмайди. Бундан ташқари, **"Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси ҳақида"**ги Қонуннинг 12-моддасида белгиланганки, адвокатура манфаатига дахлдор барча масалаларни давлат идоралари белгиланган тартибда ва Республика адвокатлар жамоат бирлашмаси иштирокида ҳал этишлари лозим. Баён этилган масалани ҳал этишда эса Республика йўллар жамғармаси адвокатлар ассоциациясини хабардор этиб қўймаган кўринади.

Президентимизнинг 1999 йил 26 июлдаги 2343-сонли Фармони ижроси бўйича Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 17 ноябрда қабул қилган қарори билан тасдиқланган Низомда хайрия ташкилотлари ва бошқа жамғармалар ҳамда уларнинг бўлимлари, корхоналарига солиқ, тушум, божхона тўлови бўйича имтиёзлар тартиби белгиланган. "Ника" адвокатлик бюроси ҳам нотижорат ташкилоти ҳисобланади.

Мана шу қонун ва қарорлар ҳужжатларига асосланиб, бюро раҳбари 24 июлда ноқонуний ундирилган маблағни қайтариб беришни ва «инкасса» топшириқномасини банкдан қайтариб олишни йўллар бошқармасидан илтимос қилди. Бошқарма эса бюронинг даъвою-дастаклари етарли эмас, деб топди ва яна қўшимча ҳужжатлар тақдим этилишини сўради. Бюро 20 августда қўшимча ҳужжатлар ҳамда "Солиқ ва божхона хабарлари" газетасининг 6-сонидан олинган мақола нусхасини ҳам тақдим этди. Ушбу мақолада айнан адвокатура қанақа, қандай солиқ ва ажратмалар тўлаши лозимлиги ҳақида гап борганди. Адвокатура фақат автотранспорт воситаси сотиб олгандагина йўллар жамғармасига ажратма тўлаши лозим экан.

Шундан сўнг йўллар бошқармаси мутлақо жим бўлиб кетди ва хатга жавоб ҳам бермади.

Бюронинг Сирдарё вилоят хўжалик судига ёзган даъво аризасида тўғри таъкидланганидек, амалдаги **"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги Қонуннинг 33-моддасида маблағларни акцентсиз ҳисобдан чиқарганлик учун жавобгарлик белгиланган. Ҳисоб варақдан маблағларни асоссиз равишда акцентсиз чиқарганлик учун айбдор тараф иккинчи тарафга асоссиз равишда акцентсиз ҳисобдан чиқарилган маблағнинг 10 фоизи миқдорида жарима тўлайди, деб кўрсатилган. Шуларни ҳисобга олиб, хўжалик суди даъвогарнинг жарима ва устамаларини ҳам ундириб бериш тўғрисидаги даъво талабларини асосли ва қаноатлантирилмоғи лозим деб топди. ХПКнинг 90-95-моддаларига мувофиқ, давлат харажатлари ҳам жавобгар зиммасига юкланди.

ХПКнинг 90-91, 35, 130, 135, 138, 145, 146-моддалар қўлланиб, суд қарори бўйича жавобгардан асоссиз олиб қўйилган 85 минг сўмни эгасига қайтариш, «инкасса» талабномаларини қайтариб олиш ва асосий маблағнинг 10 фоизи миқдорида жарима ҳамда бошқа сарф-харажатларни, жами 103400 сўмни даъвогарга тўлаш мажбурияти юклатилди.

Хулоса шуки, бировнинг пулини олиш осон. Агар бу ҳуқуқий асосга эга бўлмаса, бундан ёмони йўқ. Шу билан Янгиер шаҳар йўллар бошқармасидагилар ҳам ўзларига тегишли сабоқ олишгани рост бўлсин.

Тоҳир ТОЖИБОЕВ,
Сирдарё вилояти

"ИНСОН ва ҚОНУН"га ЖАВОБ БЕРАДИЛАР

Газетанинг шу йил 28 октябр сонида "Огоҳлик" рукни остидаги "Обуна пули... чўнтакками?" номли танқидий мақолада баён этилган масалани ўрганиб чиқдик. Вақтли матбуот тарқатиш тармоғи фаолиятига алоҳида эътибор бераётгани учун газета таҳририятидан миннатдормиз. Таассуфки, ютуқлар билан бирга шу каби жиддий нуқсонлар ҳам учрамоқда.

Қорақалпоғистон Республикаси "Матбуот тарқатувчи" масъулияти чекланган жамиятини бошқаришда унинг Низом жамғармасидаги асосий улушимиз воситасида иштирок этаётганлигимиз боис унинг фаолияти тўғри юритилишидан манфаатдормиз. Газетада босилган хабарни ўрганиш ва тегишли хулосалар чиқариш Компанияга қарашли барча жамиятлар ва бўлинмаларга тавсия этилди.

Р. ҚОСИМОВ,
Республика "Матбуот тарқатувчи" акциядорлик компанияси бош директори

* * *

Газетанинг шу йил 23 сентябрдаги чоп этилган "Оворагарчилик қачон тугайди?" сарлавҳали таҳрирсиз мактуби туман ҳокимлиги томонидан атрофлича ўрганиб чиқилди ва қуйидагилар аниқланди.

Ҳақиқатан ҳам, фуқаро Тилло Жўраев тумандаги Г.Хидиров номидаги санация хўжалиги ташқи бошқарувига фермер хўжалиги ташкил этиш учун лалми ерда барпо этилган боғлардан ажратиб беришни сўраб, 2002 йилнинг июл ойида мурожаат қилган. Унинг аризаси ўрганиб чиқилиб, хўжалик ташқи бошқарувчисининг 15 июлдаги 66-буйруғи асосида 4,56 гектар боғ 10 йил муддатга берилган.

Фермер хўжалиги ташкил этиш учун ер масаласи ҳал этилгандан сўнг фуқаро Тилло Жўраев фермер хўжалиги тузиш учун Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 августдаги "Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида"ги 347-сонли қарор талаблари асосида туман Статистика бўлимидан номи бўйича гувоҳнома, фермер хўжалигининг Низоми, ер харитаси, хўжаликнинг ер ажратиш тўғрисидаги буйруғи ва далолатномаларини жамлаб, 2002 йилнинг 16 августи куни туман ҳокимлигига "Тилак-Жўра-Турсун ўғли Тилло боғи" номли фермер хўжалигини рўйхатдан ўтказиш учун Ж-738 рақамли ариза билан мурожаат қилган. Улар ўз навбатида Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 августдаги "Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида"ги 347-сонли қарори билан тасдиқланган Тадбиркорлик субъектларининг давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш бўлимига юборилган. Бўлим мутахассислари томонидан ҳужжатларни ўрганиш жараёнида Г.Хидиров номидаги санация хўжалиги бошқарувчисининг 2002 йил 15 июлдаги 66-сонли буйруғидаги "4,56 гектар" рақами "14,56 гектар" қилиб ўзгартирилгани сабабли ҳужжатлар қалбакилаштирилган, деган хулосага келинган. Шу боис ҳужжатларнинг асл нусхасини тақдим этиш, акс ҳолда фермер хўжалигини рўйхатга олиш мумкин эмаслигини маълум қилинган. Бу ҳақда фуқаро Тилло Жўраевга 2002 йилнинг 19 август куни жавоб хати юборилган.

Ўтган давр ичида ушбу масалада фуқаро Тилло Жўраев турли ташкилотларга ариза билан мурожаат қилиб келмоқда ва улар томонидан ҳужжатларни ўрганиш вақтида юқоридаги фикрлар ўз тасдиғини топмоқда. Шу боис Т. Жўраевга текшириш якуни бўйича норози бўлса, фуқаролик судига мурожаат этиш тавсия қилинган. Мазкур масалада туман Давлат мулкини бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш бўлимининг ҳеч қандай аралашуви мавжуд эмас.

Г. САМАДОВ,
Сариосиё тумани ҳокимининг биринчи ўринбосари

Muhokama uchun mavzu

МАЪНАВИЙ ЗАРАРНИНГ МИҚДОРИНИ КИМ АНИҚЛАЙДИ?

Бу ҳақда қонунчиликка аниқлик киритилиши зарур!

Ҳурматли таҳририят!

Газета саҳифаларида кундалик фаолиятимизда асқотадиган муҳим масалалар мунтазам равишда ёритилиб келинмоқда. Шунинг учун мен газетанинг ҳар бир сонини қолдирмай ўқиб бораман.

Мустақилликка эришганимиздан сўнг мамлакатимизда ҳуқуқ соҳасида ҳам кенг қамровли ислоҳотлар олиб борилмоқда. Назаримда, қонунчилигимиздаги энг муҳим янгиликлардан бири маънавий зарарни ундириш фуқаролик ишлари бўйича судлар томонидан ҳал қилинаётганидир десам, асло хато эмас. Бундан ташқари, маънавий зарар фуқаролик, жиноят ҳамда маъмурий ишлар юзасидан ҳам ундирилади. Шу ўринда амалиётда учраётган бир муаммо ҳақида тўхталиб ўтиш зарур. Гап шундаки, Фуқаролик Кодексида маънавий зарар қандай асосларга кўра, қанча миқдорда, яъни неча сўм миқдорида ундирилиши юзасидан аниқ меъёр кўрсатилмаган. Эшитишимча, суд маънавий зарарни ундириш билан боғлиқ ишни кўриш жараёнида ҳуқуқбузарликни турига қараб, маънавий зарарни қоплаш миқдорини аниқлаши керак. Бошқача айтганда, зарар миқдорини белгилаш асосан судьянинг инсофи ва малакасига боғлиқдир. Яна қизиқ томони шундаки, Жиноят Кодексининг 139-моддасида туҳмат ва 140-моддасида ҳақорат учун жавобгарлик белгиланган. Аниқроқ айтганда, бу шахснинг шаъни ва қадр-қимматига қарши жиноятлар тоифасига киритилган. Шунга ўхшаш жавобгарлик **«Маъмурий жавобгарлик тўғрисида»**ги кодексида ҳам мавжуд. Бу жиноятлар санкцияларига қараганда энг енгил тоифа, яъни ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлардан бири ҳисобланади. Шунингдек, бундай жиноятлар содир этган шахс жабрланувчилар билан ярашса, жавобгарликдан қутулиши ҳам мумкин экан. Бир танишимнинг айтишича, яқинда қайси бир нашрда кимнингдир шаъни, қадр-қимматини камситувчи мақола чоп этилгани учун ўзини жабрдийда ҳисоблаган кимса таҳририятдан 30 миллион сўм миқдорда маънавий зарарни ундиришни сўраб судга даъво қўзғатибди. Бу гапни эшитиб, ҳайрон қолдим: наҳотки, маънавий зарарнинг меъёри бўлмаса? Бу қайси мантиққа тўғри келади? Ушбу хатни ёзишимдан мақсад шуки, ҳуқуқшунос олимлар, тажрибали амалиёт ходимларининг маънавий зарарнинг миқдори қонунчилигимизда нима сабабдан аниқ ифодаланмагани хусусидаги фикрларини билмоқчиман. Зеро, маънавий зарарнинг миқдори билан боғлиқ қонунчиликдаги бўшлиқ тўлдирилмас экан, ҳар ким ўзи билганича, маънавий зарар миқдорини белгилайверади. Судья эса жабрдийданинг "аҳволи" билан ҳисоблашишга "мажбур" бўлаверади. Бу эса инсоф, қонун ва мантиққа зид-ку?!

С. ҚУЛМУҲАМЕДОВА

ТАҲРИРИЯТДАН: ***Баён этилган масала ғоят долзарб. Зеро, қонун ижодкорлиги узлуксиз давом этадиган жараён. Қонунларимизни такомиллаштириб бориш халқимиз манфаатларига хизмат қилади. Шу маънода С.Қулмуҳамедова томонидан билдирилган мулоҳаза муҳим амалий аҳамиятга эга. Шу боис бу борада ҳуқуқшунослар, олимлар ва амалиётчилар ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, деган умиддамиз.***

Taassuf

ИЖАРАЧИ нега "ЧУВ" ТУШДИ?

Пискент туманидаги Ҳ.Қодиров номидаги деҳқон хўжаликлари уюшмаси ҳудудидаги ташландиқ бўлиб ётган 13 гектар тўқайзорни ўзлаштириб, эпақага келтириш қийин иш бўлгани учун узоқ вақт ҳеч ким унга қўл урмаганди.

Ниҳоят, Ўктам Турдиев шу тўқайзорни ўзлаштиришга киришди. Унинг бу ташаббусини хўжалик бошқаруви раиси Т.Ҳайдаров ҳам қўллаб-қувватлади. Ана шундай машаққатли саъй-ҳаракатлардан сўнг тўқайзор туппа-тузук ер майдонига айланди. 2000 йил 25 февралда хўжалик ва ижарачи ўртасида тузилган шартномага мувофиқ 619-контурдаги фойдаланилмаган ер майдони 2 йилга ижарага берилди.

Ўктам укаси Исломни ёнига олиб, астойдил ишга киришди.

Дастлаб ёлланма ишчилар ёрдамида майдон тут дарахти тўнкаларидан тозаланди, паст-баланд ерлар текисланиб, техника ёрдамида қамиш ва чакалакзорларга барҳам берилди.

Ўша йили ҳеч қурса кетган харажатларнинг бир қисмини қоплаш ниятида экилган экинлардан умуман ҳосил олишнинг иложи бўлмади. Бир томондан, сув танқислиги туфайли экинлар ривожланмади.

Аммо қийинчиликлардан ака-ука тушкунликка тушмай, кузда ер майдонига буғдой экишди. Экин парваришига жон куйдириб эътибор берилгани туфайли ғалла дуркун ривожланиб, бошоқлар донга тўлди. Ўшанда кўзни қамаштирадиган буғдойзор ҳосилнинг чўғи баландлигидан дарак берарди.

Аммо 2001 йил ғалла ўрими айни қизғин паллага кирган пайтда Ўктам ака ижарага комбайн гаплашиб келиб, дала бошига етганда кутилмаган манзарага кўзи тушиб, юраги орқасига тортиб кетди.

Кечагина шамолда чайқалиб турган ғаллазор бўм-бўш эди... "Адашдиммикан", деган хаёл билан чор-атрофга назар ташлаган Ўктам ака аччиқ ҳақиқатдан сал бўлмаса, довдираб қолди. "Ё мени қийналмасин деб, меҳрибончилик қилиб хўжалик раҳбари ғаллани ўрдирдимикан?" - деган яна бир хаёл билан ўзини хотиржам тутмоқчи бўлди.

Кейинчалик маълум бўлишича, буғдойни хўжалик раҳбарининг топшириғига биноан ғалла ҳосилоти ўрдириб, донни аллақачон омборга топширтириб юборган экан.

Энг ёмони, хўжалик раҳбари ижарачидан юз берган қонунбузарлик учун узр сўраш у ёкда турсин, «шартномапартномангни билмайман, бўлса ҳам у ноқонуний», деб дағдаға қилди.

Ижарачи оғзаки мурожаат билан иш битмаслигини англаб етгач, бошқарувга ёзма ариза ҳам топширди. Аммо бундан ҳам бирор-бир натижа чиқмади. Бунинг устига унинг ижара еридан ўрилган ғалладан қанча дон чиққанини билишга бўлган уринишлар ҳам зое кетди. Сабаби — ғалла топширган ижарачилар рўйхатида унинг на исм-шарифи ва на топширган дон миқдори кўрсатилган эди. Аслида у ўзича 10 гектар ернинг ҳар гектаридан тахминан 4 тоннадан ҳосил кўтаришни кўзлаган эди.

Қисқаси, Ўктам Турдиев шартномани кўтариб, турли хил идораларнинг эшигини қоқди. Бироқ ҳеч ким унинг дардига қулоқ осишни истамади. Аслини айтганда, мутасаддилар шартномага бир марта жиддий назар ташлаганда, бунчалик оворагарчиликка йўл қўйишмаган бўларди. Нега деганда, ҳар томонлама қонуний тузилган шартноманинг **"Томонларнинг мажбуриятı"** бўлимидаги бандлар мазмунига сира қийинчиликсиз тушуниб олишган бўларди. Жумладан, 2.1-бандда шундай дейилган: **"Ижарага берилган чакалакзор ер биринчи йили ўзлаштириш учун берилган ҳисобланиб, иккинчи, яъни 2001 йилга келиб ижарачи ушбу ерда ўз ихтиёрича қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиради ва олинган ҳосилни 25 фоизини уюшмага топширади".** 2.4-бандда эса **"Ижара муддати тугагач, ижарачи уюшмага ерни тўлиқлигича, унинг структурасини бузмаган ҳамда ундан келгусида самарали фойдаланиш мумкинлиги ҳолатида 2001 йил 31 декабрида қайтаради".** Шунингдек, ижарачидан ер ҳақи олинмаслиги ҳам шартномада алоҳида кўрсатилган.

Ижарачи арқонни узун ташлаб, ижара муддатига ҳали борлигини инобатга олиб, ердан унумли фойдаланиш мақсадида ғалладан бўшаган ерига картошка уруғи экмоқчи бўлди. Шу мақсадда олти юз минг сўм сарфлаб, 2 тоннадан зиёд картошка уруғи сотиб олди.

Шуни айтиш керакки, гарчи бунга ҳеч қандай асоси бўлмаса-да, хўжалик раҳбарияти иккинчи экин экишга ҳам рухсат бермади. Ваҳоланки, улар ижарачини яна ярим йил ерга эгалик ҳуқуқи борлигини била туриб, ундан иккинчи экин учун пул тўлашини талаб қилишди.

Қисқаси, тадбиркор йўлида ана шундай тўсиқлар қўйилавергач, зўравонлик билан ўриб олинган ғалла дони қанча миқдорни ташкил этишини аниқлашга киришди. Кейинчалик маълум бўлишича, унинг еридан чиққан ҳосил бор-йўғи 3 тонна эканлигини, у ҳам бўлса, Э.Ашировдеган кимсанинг номига кирим қилингани маълум бўлди.

Хўш, бу ҳол нимани англатади?

Бошқотирмами бу ёки топишмоқ?

Мутасаддилар нега кўр-кўрона бундай йўл тутишди?

10 гектар ердан бор-йўғи 3 тонна ҳосил олинди, дейишга кишининг ишонгиси келмайди. Майли, бу уларнинг виждонига ҳавола. Бу фикрни айтишдан мақсад шуки, ижарачи 10 гектар ерга 2,5 тонна буғдой уруғи сочгани ҳақидаги далили ўз исботини топганини инобатга оладиган бўлсак, "олинган" 3 тонна ҳосил кулгили бўлиб туюлмайдими?! Шунингдек, ижарачининг еридан олинган ғаллани бошқа кишининг номига кирим қилишдан қандай мақсад кўзланганини фақат тахмин қилиш мумкин. Чунки бу саволга шу ишларнинг бошида турган ғалла ҳосилоти ҳам жавоб беролмади.

Яна қизиқ томони шундаки, хўжалик раҳбари ҳам, ғалла ҳосилоти ҳам шартнома борлигидан мутлақо хабарлари йўқ эканлигини рўкач қилишди. Оқ-қорани таниган одамларни ишга бундай муносабатда бўлиши кишини ранжитади, албатта.

Одамларнинг тақдирига нисбатан бундай лоқайдлик ва эътиборсизликни шу даражага етганидан ёқа ушлашдан бошқа илож йўқ.

Ижарачи идорама-идора қатнаб, дардига ҳеч ким қулоқ солмагач, noилож Тошкент вилояти адлия бошқармасига ариза билан мурожаат қилди. Шундан сўнг суриштирув ишлари бошлаб юборилди. Далиллар тўғри ёки нотўғрилигини текшириш учун хўжаликка борган вилоят Тадбиркорларни ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўлимининг катта маслаҳатчиси Ш.Маҳамовга мутасаддилар ҳатто зарур ҳужжатларни кўрсатишдан ҳам бош тортишди. Шунга қарамай, адлия бошқармаси ходимларининг саъй-ҳаракатлари билан ижарачи Ў.Турдиевнинг манфаатларини кўзлаб, фуқаролик ишлари бўйича Ўртачирчиқ туманлараро судига етказилган моддий ва маънавий зарарни ундириш юзасидан даъво аризаси киритилди.

2003 йил 24 октябр куни фуқаролик ишлари бўйича Ўртачирчиқ туманлараро суди бу масалани кўриб чиқиб, даъвони қисман қаноатлантиришни лозим топди. Жами 2032000 сўм моддий ва 500000 сўм маънавий зарар жавобгарлар Нишонов Тоир ва Аширов Абдуллалардан муштарак тарзда ундириладиган бўлди. Шунингдек, ижарачи Ў.Турдиев фойдасига рақамсиз йўл хати билан хўжалик омборига Аширов Элмурод номига топширилган 2750 килограмм буғдой Ҳ.Қодиров номидаги хўжаликдан натура шаклида ёки қиймати 302500 сўм пул миқдорида тўланадиган бўлди.

Бир сўз билан айтганда, ҳақ жойида қарор топди. Бироқ кўнгилда шундай мулоҳаза туғилади: тадбиркорни овораи-сарсон қилган бу воқеалар айрим мутасадди раҳбарларни қонунни тушунмаслигидан рўй бердими ёки уни менсимасликдан?!

Тадбиркорликка кенг йўл очилган ҳозирги пайтда, ташландиқ ерни ўз ҳисобидан боғ-роғга айлантираман, деган ташаббускор-тадбиркорга ўта ноинсофларча муносабат кишини ўйлантириб қўяди. Энг ёмони эса, тадбиркорга қилинган бу зўравонликларга чек қўядиган бирорта раҳбарнинг Пискентда топилмаганлигидир. Фуқаролар ҳуқуқларини ҳимоя қиладиган жамоат идоралари, маҳалла қўмиталари, оқсоқоллар шундай пайтда сукут сақлаб туришлари ғоят ачинарли, албатта. Қолаверса, фуқароларнинг ҳуқуқий манфаатларини ҳимоя қилиш ҳар биримизнинг бурчимиз эмасми?

Рустам ХУДОЙКУЛ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Ajab savdolar

"ШОЛИ" ЎЙИНИ

Шу йилнинг 31 январ куни Амударё туманидаги "Давр" фермер хўжалиги ва "Юлдуз" акциядорлик жамияти ўртасида давлатга пахта ҳосили етиштириб бериш юзасидан 21/36-сонли контрактация шартнома тузилди. Мазкур шартнома талабларига кўра, "Давр" фермер хўжалиги ўз зиммасига 10 тонна пахта хомашёси етказиб бериш мажбуриятини олади.

Шундан келиб чиқиб, туман ҳокимининг шу йил 31 мартдаги "**2003 йил ғўза навларини жойлаштириш тўғрисида**"ги 101-сонли қарорига мувофиқ, "Давр" фермер хўжалиги 11,3 гектар экин майдонининг 6 гектарига пахта экишни мўлжаллади.

Бироқ ерга уруғ қадаш палласи келганида, фермер хўжалиги раиси Малика Эшимбетовани бирдан ўй босди. У секин ўтириб, хомчўт қилиб кўрса, пахта ўрнига шоли экиш фойдалироқ. Бозор яқин, гуручни истаган пайтда пулласа бўлади, деган хаёлга борди у. Шу фикр билан у пахта экиш режасини бир четга йиғиштириб қўйди-да, бутун ер майдонига шоли уруғи сепдириб юборди. Ғайриқонуний ҳаракатга йўл қўйгани камлик қилгандек, пахта етиштирувчи сифатида "Юлдуз" акциядорлик жамиятидан минерал ўғитлар учун 6900 сўм, иш ҳақи учун 95000 сўм бўнак пуллари ҳамда жами миқдори 101900 сўм бўлган транш харажатларини ҳам олди. Шу йўл билан "Юлдуз" акциядорлик жамиятига катта миқдорда зарар етказди.

Шуни айтиш керакки, **"Фермер хўжалиги тўғрисида"**ги Қонуннинг 12-моддасида фермер хўжалигига ажратилган ер майдонларидан фақат белгиланган мақсадларда фойдаланиш лозимлиги алоҳида қайд этилган. Малика Эшимбетова қонуннинг бу талабини англаб етмайдиган анойи раҳбар эмасди. Бинобарин, у ўрта махсус маълумотга эга шахс сифатида деҳқончиликнинг сир-синоатидан ҳам анча-мунча бохабар эди. Бунинг устига, юқорида зикр этилган Қонуннинг 32-моддаси 4-бандида ердан белгиланган мақсадда ва унумли фойдаланилмаган тақдирда фермер хўжалигининг тугатилиши назарда тутилгани, Ер кодексининг 36-моддаси 6-бандида эса ер майдонида бошқа мақсадларда фойдаланилганда, уни ижарага олиш ҳуқуқининг бекор қилинишини яхши биларди.

Бироқ у кўра-била туриб, ана шундай ғайриқонуний йўл тутди.

Қорақалпоғистон Республикаси Хўжалик суди илмига амал қилмаган раҳбарнинг қонунга зид кирдикорларини кўриб чиқди. Фермер хўжалиги раиси Малика Эшимбетова суд жараёнида шундай деди:

— Фермер хўжалигининг экин майдонлари шўрхок. Бунинг устига баҳорда ёғингарчилик кўп бўлди. Шу сабабли пахта экишнинг иложи бўлмади. 2 июн куни туман қишлоқ ва сув хўжаликлари бошқармаси раисига ариза билан мурожаат этиб, шоли экишга рухсат олдим. "Манғит-дон" акциядорлик жамияти билан шоли топшириш бўйича шартнома тузганмиз.

Фермер хўжалиги раҳбарининг бу гапларига кишининг ишонгиси келади. Бироқ у судга пахта етиштириб бериш ҳақидаги контрактация шартномасининг бекор қилингани ҳамда шоли экишга рухсат берилгани хусусидаги ҳужжатларни кўрсата олмади. Суд Фуқаролик Кодексининг 56-моддаси, Ер кодексининг 36-моддаси 6-банди, **"Фермер хўжалиги тўғрисида"**ги Қонуннинг 12 ва 22-моддалари 4-банди ҳамда хўжалик-процессуал кодексининг 135-138-моддаларига биноан, "Давр" фермер хўжалигини тугатиш ҳақида қарор қабул қилди. Фермер хўжалиги ҳисобидан "Юлдуз" акциядорлик жамияти фойдасига 101900 сўм миқдоридаги бўнак пули қайтариб олинадиган бўлди.

Мазкур тумандаги "Г.Бойдересов" фермер хўжалиги фаолиятида ҳам айни шундай ҳолат рўй берди. Фермер хўжалиги шартномага биноан 4 гектар ер майдонидан 10 тонна пахта етказиб бериш мажбуриятини олган. Бироқ фермер хўжалиги раиси Генжебой Бойдересов "ақлига иш буюриб", пахта экилиши лозим бўлган 4 гектарлик майдонга ҳам, бошқа майдонларга ҳам шоли ва буғдой экккан. Аммо пахта ҳисобидан минерал ўғит, ёнилғи, электр энергияси тўлови ва иш ҳақи учун 350000 сўм бўнак пуллари олишни унутмаган.

"Бекбой" ва "Сабит" фермер хўжаликларининг қилмишлари эса баридан ошиб тушган. Гап шундаки, "Бекбой" фермер хўжалигининг 10,2 гектар, "Сабит" фермер хўжалигининг 14,3 гектар экин майдонлари мавжуд. Ҳар иккала фермер хўжалигида бошқа экинлар қаторида 4 гектар ерга, пахта экиш режалаштирилган. Янада ачинарли томони шундаки, "Бекбой" фермер хўжалиги ҳам, "Сабит" фермер хўжалиги ҳам бирор-бир гектар майдонда деҳқончилик қилмасдан, бутун ер майдонларини қуруқ қолдирганини қандай изоҳлаш мумкин?

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: биз кимни алдаяпмиз ўзи? Давлатними, ерними ёхуд ўзимизни?

Хуллас, қонун ҳукмрон бўлган жойда давлатни алдаб бўлмайди. Ернинг ҳам ҳақиқий эгалари тайин. Фермерлик ҳаракатини ўйин билиб, ўзини алдаган "шоввозлар" қонун олдида жавоб берди.

Озод ҚАИПНАЗАРОВ,
ҳуқуқшунос
Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qonun ko`magi

ТУГАГАН ОВОРАГАРЧИЛИК

Албатта, бу ҳаётда бировнинг ишончини қозониш, обрў-эътибор топиш осон иш эмас. Бу ҳар бир кишидан алоҳида масъулият, жавобгарликни ҳис этиш ва фидойиликни талаб қилади. Ана шундай масъулиятни чуқур ҳис этган "А-Лайло" хусусий тижорат ишлаб чиқариш фирмаси Жомбой туманида бир қатор қурилиш-монтаж ва таъмирлаш ишларини сифатли бажариб, буюртмачиларнинг ишончини қозонди. Бунинг устига қурилиш-монтаж иши-ю, таъмирлашга ишлатиладиган тақчил, зарур қурилиш материалларини санасангиз, бармоғингиз камлик қилади.

Уларни мамлакатимизнинг турли савдо биржалари, бозор ва дўконларидан харид қилиб келиш, буюртмачининг истак-хоҳишини ўринлатиб бажариш учун қанча куч, қанча маблағ харажат талаб қилади. Очиғи, бундай вазиятда уддабуронлик қилинмас экан, қурилиш ишининг «туя гўшти ейиши», буюртмачилар олдида ишончни йўққа чиқариш ҳеч гап эмас.

Ўтган йилнинг июн ойида "А-Лайло" хусусий тижорат ишлаб чиқариш фермасига туман раҳбарлари қурилиш-монтаж ишларини бажариш, ускуналар қуришни сўраб мурожаат қилишган. Икки ўртада шартнома имзоланди. Бу шартноманинг 7.5 бандида ижрочи, яъни хусусий фирма томонидан иш бажарилиб, буюртмачи ана шу қилинган иш учун тўловни ўз вақтида амалга ошириши, ҳар бир кечиктирилган кун учун удаланган иш ҳақининг икки фоизи миқдорида жарима ундирилиши белгилаб қўйилди. Бу **"Хўжалик юритувчи субъектларнинг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги Қонуни талабларига тўлиқ мос келади.

Бундай дейишимиз асоссиз эмас. Чунки хусусий фирма ширкат хўжалигига 5 миллион 941 минг 266 сўмлик қурилиш-монтаж ва таъмирлаш ишларини бажарган. Ширкат хўжалиги эса охирги тўловни ўтган йилнинг декабр ойида амалга оширган. Аниқроқ қилиб айтганда, буюртмачи қилинган ишнинг атиги 239 минг 939 сўминигина тўлаган, холос. Хусусий фирмадан 5 миллион 701 минг 327 сўм қарз бўлиб қолган. Агар ана шу қарз маблағини 2003 йилнинг 1январидан 5 августига қадар ҳар кунига 2 фоиздан ҳисоблансангиз, қанча бўлади? Лекин жарима миқдори асосий қарз маблағидан 50 фоиздан ортиқ бўлмаслиги керак. Демак, жарима миқдори икки ярим миллион сўмдан ортади.

Хусусий фирма раҳбари Абдураҳмон Аҳроров ширкат хўжалиги маъмуриятига, шунингдек, бошқа идораларга буюртмачи тўловни тўлаб қўйишини сўраб, кўп марта мурожаат қилган. Аммо бундан бирон-бир натижа чиқмаган. Оқибатда тадбиркор оғир моддий аҳволга тушиб қолган. Бир сўз билан айтганда, у ҳам моддий, ҳам маънавий зарар кўрган. Бу ҳол асосий қарз ва жаримани суд тартибида жавобгар Улуғбек номидаги ширкат хўжалигидан, А.Аҳроровга етказилган маънавий зарарни Фуқаролик кодексининг 1021-1022-моддалари тартибида хўжалик раҳбарлари ҳамёнидан ундиришни тақозо этади.

Фуқаролик ишлари бўйича Жомбой туманлараро суди Д.Иброҳимов раислигида ўтган очиқ суд мажлисида Самарқанд вилоят адлия бошқармаси "А-Лайло" хусусий тижорат ишлаб чиқариш фирмасининг қонуний манфаатини кўзлаб киритган даъвосини кўриб чиқди. Ширкат хўжалигидан хусусий фирма фойдасига 5 миллион 701 минг 327 сўм асосий қарз, 2 миллион 500 минг сўм жарима ва 20 минг сўм маънавий зарарни ундириб бериш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди. Жами ундирилган 8 миллион 221 минг 327 сўмнинг 20 фоизи давлат божи сифатида давлат фойдасига ундирилиши суднинг ҳал қилув қарорида қайд этилди.

Шунингдек, хусусий фирма раҳбари Абдураҳмон Аҳроровнинг даъвоси фақат Мирзо Улуғбек номидаги ширкат хўжалигига эмас эди. Балки тумандаги А.Қурбонов номидаги ширкат хўжалигида ҳам хусусий фирма ўтган йили 3 миллион 43 минг сўмлик қурилиш-монтаж ва таъмирлаш ишларини бажарган. Тўловни тўлаб, орани очиқ қилиб қўйишларини кўп марта сўраб мурожаат қилган. Лекин хўжалик мутасаддилари ишни пайсалга солишдан нарига ўтишмади. Худди шу куни фуқаролик ишлари бўйича Жомбой туманлараро суди вилоят адлия бошқармасининг мазкур даъвосини ҳам кўриб чиқди.

Судда жавобгар вакили Н.Абдураҳмонов асосий қарзни тан олиб, жарима ва маънавий зарарни қисқартиришларини сўради. А.Аҳроров 1 миллион 521 минг 500 сўм жариманинг 521 минг 500 сўмини қисқартиришга, маънавий зарарни ҳам қисман қаноатлантиришларига рози эканлигини кўрсатиб кўрсатма берди. Шу боис суд жавобгар А.Қурбонов номидаги ширкат хўжалигидан "А-Лайло" хусусий тижорат ишлаб чиқариш фирмаси фойдасига 3 миллион 43 минг сўм асосий қарз, 1 миллион сўм жарима ва 20 минг сўм маънавий зарарни ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди.

Тадбиркорнинг оворагарчилигига ана шу зайлда якун ясалди. Бироқ кишини мулоҳаза қилишга ундайдиган томони шундаки, хўжалик мутасаддилари қарзни ўз вақтида тўлашни ўйлашганда, иш судгача бориб етмас, демакки, жарима ҳам ундирилмас эди.

Лекин, масъулиятни ўз вақтида ҳис этмаслик хўжалик хазинасига зарар, мутасаддиларнинг эса юзи шувут бўлишига олиб келди.

Собир КУЛИЕВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

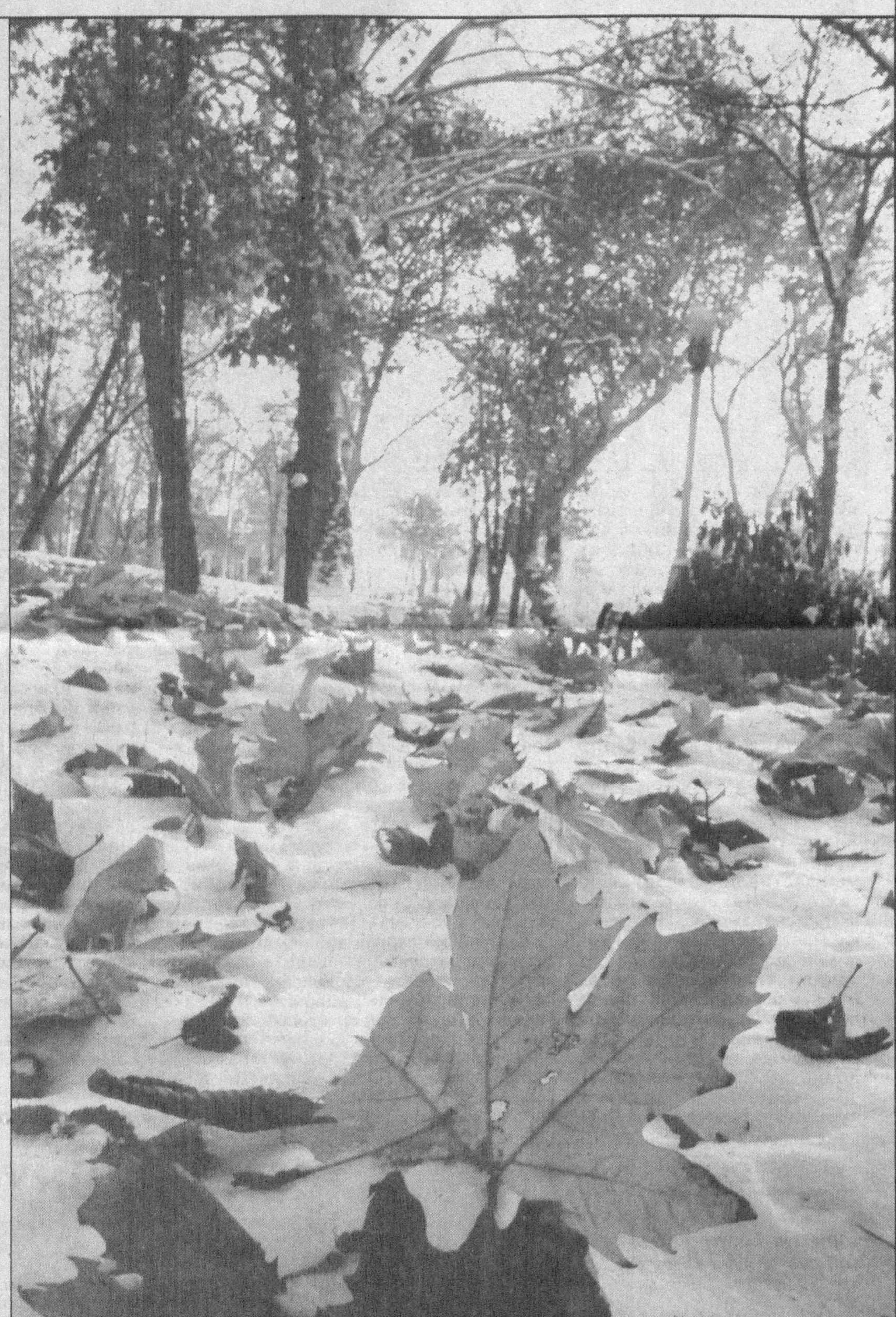

Табиат мўъжизаси

Bugunning gapi

ҚАРОР ИЖРОСИ БИЛАН КУЧЛИ

ЁКИ СУД ҚАРОРЛАРИ ИЖРОСИ ЮЗАСИДАН АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР

Ҳар қандай соҳада қабул қилинган қарор ижро этилгандагина муҳим аҳамият касб этади. Бошқача айтганда, қарор ижроси билан кучли. Дарҳақиқат, ижро этилмаган қарор ҳаётда кутилган натижани бермайди. Бу эса ижро этиш ўзига хос мураккаб, ўта жиддий ва ғоятда муҳим жараён эканини кўрсатади.

Айниқса, бугунги ўтиш даврида ижтимоий-иқтисодий ислоҳотларни муваффақиятли амалга ошириш, давлат идоралари, хўжалик субъектлари ва фуқаролар ўртасидаги турли муносабатларни адолатли ва муддатида ҳал этиш учун ижро масаласига эътиборни кучайтириш зарурлигини ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Кейинги йилларда ижро қонунчилигини ривожлантириш ва такомиллаштириш масалаларига давлат томонидан катта эътибор берилаётганининг боиси шунда. Жумладан, давлатчилигимиз тарихида биринчи марта 2001 йил 29 сентябрда ижро масалаларига бағишланган "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонун қабул қилинди. Мазкур қонун 2002 йил 1 январдан буён ижро соҳадаги муносабатларни тартибга солиб келмоқда.

Ижро идораларининг мустақил фаолият юритиши, уларни ихтисослаштириш асосида ижро иши самарадорлигини таъминлаш мақсадида суд ижрочилари барча турдаги судлар таркибидан чиқарилиб, Адлия вазирлиги ҳузуридаги ташкил этилган Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш Департаменти ва унинг ҳудудий бўлимларига бириктирилди.

Ижро департаменти тизими идоралари ўзининг икки йилга яқин фаолияти давомида суд ва бошқа идоралар ҳужжатларини ижро этувчи идора сифатида танилиб улгурди.

Ҳозирги пайтда Андижон вилоятида 35 нафар суд ижрочилари мавжуд бўлиб, уларга шу йилнинг 9 ойида мобайнида 23535 та ижро иши (ҳар бир ижрочисида ўртача 673 тадан) ижро иши келиб тушган. Авалги йиллардан қолдиқ бўлиб ўтган ижро ишларини қўшиб ҳисоблаганда вилоят суд ижрочилари иш юритувида 7 миллиард 608 миллион 211 минг сўмлик маблағни ундириш юзасидан 34839 та ижро иши ёки ҳар бир суд ижросида ўртача 995 тадан ижро иши мавжуд.

Жорий йилнинг 9 ойида 3 миллиард 349 миллион 230 минг сўм ёки жами ундирилиши лозим бўлган маблағнинг 71,2 фоизи ундирилган. Хусусан, хўжалик судларининг ҳужжатлари асосида ундирилиши лозим бўлган 2 миллиард 920 миллион 974 минг сўмлик маблағнинг 1 миллиард 910 миллион 116 минг сўми (65,4 фоизи) ундирилган. Ваҳоланки, бу кўрсаткич жорий йилнинг биринчи чорагида 32 фоизни, иккинчи чорагида эса 42,3 фоизни ташкил этган эди.

Масалан, "Миллийбанк" бошқаруви "Отахон Саркор холдинг" корхонаси мол-мулки ҳисобидан ҳақ ундириб беришни сўраб, Ижро департаментининг Андижон вилояти ҳудудий бўлимига мурожаат этган. Андижон шаҳар суд ижрочилари бўлинмаси томонидан ўтказилган ижро ҳаракатлари натижасида қарздор корхона ҳисобида бўлган Марҳамат шаҳридаги "Лаззат" ресторани барча жиҳозлари билан хатланди ва мутахассислар томонидан баҳоланиб, биржа савдосида сотилди ҳамда 13 миллион 950 минг сўм пул маблағи шу йил сентябр ойида ундириб берилди.

Суд ҳужжатлари ва бошқа идоралар ҳужжатларини ижро этишда тижорат банклари ҳам муҳим вазифаларни бажармоқда. Чунки "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонуннинг 3-модда, 2-қисми ҳамда 4-моддасига биноан, банк ва бошқа кредит ташкилотларига ҳам ижрони амалга ошириш ваколати берилган.

Вилоятдаги банк муассасалари ўзларига берилган ваколат доирасида суд ва бошқа идоралар ҳужжатлари ижросини таъминлаш борасида муайян ишларни амалга ошириб келмоқда. Жумладан, жорий йилнинг 9 ойида биргина хўжалик суди ҳужжатлари асосида "Пахтабанк"нинг Андижон вилоят бошқармаси томонидан 299 та "инкасса" талабномалари ижро этилиб, 333 миллион 886 минг сўм ундириб берилган.

Худди шу тартибда "Ғаллабанк"нинг Андижон минтақавий филиали томонидан 27 та "инкасса" талабномалари асосида 318 миллион 246 минг сўм, "Асакабанк"нинг Андижон вилоят бўлими томонидан 9 та "инкасса" талабномалари асосида 78 миллион 319 минг сўм ундирилган.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, суд ва бошқа идоралар қарорларининг ўз муддатида ва тўлиқ ижро этилиши вилоят прокуратураси томонидан мунтазам равишда назорат қилиб борилмоқда. Хусусан, вилоят прокуратурасининг 2003 йил 1 ярми иш режасига мувофиқ жорий йилнинг феврал-март ойларида хўжалик суди чиқарган ҳужжатлар ижросининг суд ижрочилари бўлинмаларида, банклар ва солиқ идораларидаги аҳволи юзасидан текшириш ўтказилди.

Текширишда аниқланган қонун бузилишларини келтириб чиқарган сабаб ва шарт-шароитларни бартараф этиш юзасидан 13 та тақдимнома киритилди, 16 нафар мансабдор шахслар интизомий жавобгарликка тортилди. 153 миллион сўм миқдордаги солиқ тўловлари бўйича боқимандалардан ихтиёрий ундирилди, 2 та жиноят иши қўзғатилди.

Марказий банкнинг Андижон вилоят Бош бошқармаси, вилоят давлат солиқ бошқармаси ва Ижро Департаментининг вилоят бўлимига тақдимномалар киритилиб, Мувофиқлаштирувчи Кенгаш баёнлари бажариш учун юборилди. Бундан ташқари, ижро билан боғлиқ мурожаатларни ҳал этишга эътибор кучайтирилди. Прокурор даъволари асосида чиқарилган суд қарорлари ижроси устидан назоратни янада яхшилаш чора-тадбирлари кўрилди.

Шу йилнинг 9 ой мобайнида вилоят прокуратураси томонидан хўжалик судларига 190 та даъво ариза киритилиб, уларда 2 миллиард 028 миллион 028 минг сўм асосий ҳақ, жарима, устама ва мулкий зарарни ундириш тўғрисида талаблар қўйилган эди. Шундан 1 миллиард 445 миллион 941 минг сўмлик 173 та судда кўрилиб, 741 миллион 216 минг сўмлик 158 та даъво аризаси қаноатлантирилди. Шунингдек, 526 миллион 260 минг сўмлик маблағ эгаларига ундириб берилди.

Албатта, суд ва бошқа идоралар ҳужжатлари ижросини таъминлаш борасида ҳали ечимини кутаётган муаммолар ҳам йўқ эмас. Шу боис ижро тизимини янада такомиллаштириш, ижрони ташкил этиш ва назорат қилишнинг самарали йўлларини излаб топиш давр талабидир. Бу масъулиятли вазифани амалга оширишда ҳамкорлик ва тажриба алмашиш муҳим аҳамият касб этади.

Абдувоҳоб БАДАЛБОЕВ,
ҳуқуқшунос

Saboq

Мамлакатимизда тадбиркорлик ва фермерликка кенг йўл очилган. Тадбиркорлар ва фермерлар ҳар томонлама қўллаб-қувватланмоқда. Афсуски, бундай қулайлик ва имкониятлардан ҳамма ҳам тўғи фойдаланаётгани йўқ.

АДАШГАН ФЕРМЕР

Элликқалъа туманида яшовчи Бахтиёр Аллаберганов тадбиркорликни қинғирлик деб билди. У "Санжар" фермер хўжалигининг раҳбари сифатида фермер хўжалиги фаолиятини жонлантириш мақсадида 1999 йилнинг сентябр ойидан "Пахтабанк"нинг туман бўлими томон йўл олди. Дўст-ёрлар билан ишни пишитгач, банк ва "Санжар" фермер хўжалиги ўртасида 1-сонли шартнома тузилди ва хўжалик 12 фоизлик қўшимча тўлов шарти билан уч йил муддатга 4.100.000 сўм пулга эга бўлди. Кредит пули сарф қилинди ва зумда уни давлатга қайтариш муддати ҳам етиб келди. Бироқ фермер хўжалиги раҳбари бу ҳақда бош қотириб ўтирмади. Аксинча, пулни ҳам, вақтни ҳам, имконни ҳам елга совурди. Иш судлашишга етди. Қорақалпоғистон Республикаси Хўжалик суднинг ҳал қилув қарорига биноан "Санжар" фермер хўжалиги ҳисобидан "Пахтабанк"нинг Элликқалъа тумани бўлими ҳисоб рақамига жами 5.052.566 сўм пул ундириладиган бўлди. Афсуски, хўжалик раҳбари суд қарорини ҳам писанд этмади.

Одатдаги кунларнинг бирида Бахтиёр Аллаберганов яна бир қинғирликка қўл урди. У хўжалик ҳудуддан ўтувчи НТ-1 каналининг 14 километридаги сув иншооти учун қурилган махсус панжараларни бузиб ташлаб, иншоотга 655.900 сўмлик моддий зарар етказди.

Ушбу ҳолатлар бўйича туман прокуратураси томонидан "Санжар" фермер хўжалиги раҳбари Бахтиёр Аллабергановга нисбатан Жиноят Кодексининг тегишли моддалари билан жиноят иши қўзғатилди ва тергов ҳаракатлари олиб борилди. Дастлабки тергов ҳаракатлари жараёнида айбдордан сув иншоотига етказилган 655.900 сўмлик зарар уч карра миқдорида ундириб олинди. Фермер хўжалиги томонидан "Пахтабанк"нинг туман бўлимига 5.052.566 сўм ҳажмидаги кредит пули тўлиқ қайтариб берилди. Айбдорга суд ҳукми билан энг кам ойлик иш ҳақининг 100 баробари миқдорида жарима солинди.

Бош қомусимиз бўлган Конституциянинг 15-моддасида Конституция ва Қонунларнинг устунлиги сўзсиз тан олиниши, давлат ва унинг идоралари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмалари, фуқаролар унга мувофиқ иш кўриши лозимлиги белгилаб қўйилган. Асосий Қонунимизнинг 54-моддасида эса мулкдор ўз мулкига ўзи хоҳлаган тарзда эгалик қилиши, лекин мулкдан фойдаланиш экологик муҳитга зарар етказмаслиги, фуқаролар, юридик шахслар ва давлатнинг ҳуқуқларини ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузмаслиги шартлиги алоҳида таъкидланган. Ушбу талаблар "Санжар" фермер хўжалиги раҳбари Бахтиёр Аллабергановга бевосита тааллуқлидир. Бинобарин, қонунни тан олмаслик, унга нисбатан беписанд муносабатида бўлиш ҳеч қачон яхшиликка олиб келмайди. Шу маънода баён этилган воқеа кўпчилик учун сабоқ вазифасини ўташи шубҳасиз.

Ғолибжон ҚОДИРОВ,
ҳуқуқшунос

Huquqiy ma`rifat

"Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонунга мувофиқ фуқаролар ва ташкилотларга тегишли мол-мулк давлат даромадига ўтказилиши мумкин. Бундай мол-мулклар сирасига жиноят буюмлари ва қуроллари, ашёвий далиллар, ҳуқуқбузарлик буюмлари ва қуроллари эгасиз, деб эътироф этилган ҳамда давлатга етказилган зарарни қоплашга йўналтириладиган мол-мулк, экспорт қилиш таъқиқланган буюмлар ва маҳсулотлар, шунингдек, мамлакатимиз ҳудудига олиб келинаётган ва ҳудуд орқали ташилаётган (халқаро транзитдан ташқари), акциз маркаси билан маркаланмаган ҳолда сақланаётган, сотилаётган, ноқонуний ишлаб чиқарилган тамаки маҳсулотлари ва алкоголли ичимликлар киради. Бу каби мол-мулклар суд, тергов, божхона, солиқ, солиқ идоралари ва валютага оид жиноятларга қарши курашиш Департаменти қарорлари асосида давлат даромадига ўтказилади.

ДАВЛАТ ДАРОМАДИГА ЎТКАЗИЛАДИГАН МОЛ-МУЛК

УНИ ҲИСОБГА ОЛИШ, БАҲОЛАШ ВА СОТИШ ТАРТИБИ ҚАНДАЙ?

Мол-мулкни олиб қўйиш ваколатли идоранинг мансабдор шахси томонидан қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ва асосларда амалга оширилади. Мол-мулкни олиб қўйиш тўғрисида тузиладиган далолатномада унинг тузилган вақти ва жойи, уни тузган шахснинг лавозими, исм-шарифи, мол-мулк эгаси, мол-мулки олиб қўйилган шахс ва олиб қўйишда иштирок этган шахслар ҳуқуқбузарлик содир этилган жой, вақт ва унинг мазмуни; мазкур ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликни назарда тутувчи меъёрий ҳужжат; ҳуқуқбузарнинг тушунтириш хати, олиб қўйилаётган ҳар бир буюмнинг номи ва миқдори, унинг ўзига хос белгилари (оғирлиги, узунлиги, эскирганлик даражаси ва бошқалар); олиб қўйилаётган мол-мулкнинг сақланиши таъминланиши ҳолати (шу жумладан, ҳам буюмларнинг ўзини, ҳам улар вақтинча сақланаётган жойни муҳрлаб қўйиш) баён этилиши шарт. Мол-мулк олиб қўйилгандан кейин ваколатли идора мансабдор шахси бир сутка муддатда мол-мулкни сақлаш учун масъул шахсни белгилаган ҳолда ваколатли идоранинг бинолари, майдонлари, омборларида; талаб қилинадиган омборларга, асбоб-ускуналар ва мол-мулкни сақлаш шароитига эга бўлган бошқа корхоналар ва ташкилотларнинг бинолари, майдонлари, омборларида сақлаш учун жойлаштириш масаласини ҳал этиши лозим бўлади.

Мол-мулкни сақлаш учун масъул бўлган шахслар (ташкилотлар) уни сақлаш шартларига риоя этишга, тегишли шарт-шароитларни таъминлаш, мол-мулкнинг бузилиши, шикастланиши, камомади, яширилиши ва йўқ қилиниши учун тўлиқ жавобгар ҳисобланишади.

Сақлаш учун қабул қилиш-топшириш ваколатли идора масъул мансабдор шахси ҳамда мол-мулкни сақлашга қабул қилган шахснинг имзолари билан тасдиқланган уч нусхадаги мол-мулкнинг рўйхати билан расмийлаштирилади.

Мол-мулк сақлашга топширилгунгача унинг сақланиши учун масъулият мол-мулкни олиб қўйган ваколатли идоранинг мансабдор шахси зиммасига юкланади.

Олиб қўйилган мол-мулкнинг истеъмол қилиш (фойдаланиш, қайта ишлаш) учун яроқлилигини ўрганиш ва баҳолаш мақсадида ваколатли идоранинг ваколатли шахси уч сутка мобайнида, тез бузиладиган товарларга нисбатан эса бир сутка мобайнида эксперт тайинлайди. Эксперт ваколатли идоранинг мансабдор шахси ва мол-мулкнинг эгаси иштирокида, у бўлмаган тақдирда эса, гувоҳлар иштирокида белгиланган тартибда синов учун намуналар олади. Эксперт текшируви ва мол-мулкни баҳолаш, агар бу унинг ваколатига кирган тақдирда, битта ташкилотга (ташкилотнинг мутахассисига) юклатилиши мумкин.

Эксперт текшируви мол-мулкнинг турига қараб қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бунга ваколатли бўлган ташкилотлар (стандартлаштириш идораси ёки унинг томонидан аккредитация қилинган ташкилотлар, лабораториялар, санитария-эпидемиология идоралари, ихтисослаштирилган эксперт ташкилотлар ва бошқа муассасалар) томонидан ўтказилади. Экспертиза натижалари тўғрисида ваколатли ташкилот уч сутка мобайнида, тез бузиладиган товарлар бўйича эса бир сутка мобайнида мол-мулкни олиб қўйган идорага ёзма хулоса тақдим этади.

Бундан ташқари, мол-мулкни олиб қўйган идора (мансабдор шахс) баҳолаш учун мутахассис тайинлаши лозим. Солиқ, божхона, суриштирув ва дастлабки тергов идоралари томонидан олиб қўйилган мол-мулкни баҳолашда молия идораларининг вакиллари мажбурий тартибда иштирок этади.

Ваколатли идоранинг тегишли мансабдор шахси томонидан уч сутка мобайнида, тез бузиладиган товарларга нисбатан эса бир сутка мобайнида мутахассис сифатида зарур билимларга эга шахс (савдо, баҳолаш, аудиторлик ташкилотлари ва бошқа ташкилотларнинг ходимлари) жалб этилади.

Мол-мулкни баҳолаш мутахассис томонидан талаб конъюнктурасининг мавжуд маълумотлари ва ички бозор таклифи асосида баҳолаш кунида амалда бўлган нархлар бўйича ўтказилади.

Ўзига хос хусусиятларга эга бўлган мол-мулкни баҳолашда кўрсатиб ўтилган мол-мулк берилаётган (сотилаётган) тегишли ташкилотларнинг вакиллари мутахассис сифатида иштирок этиши мумкин. Мутахассис ваколатли идораннинг мансабдор шахсини талабига мувофиқ холисона хулоса ёки тушунтириш бериши шарт.

Эксперт ва баҳолаш бўйича мутахассис ўзлари берган хулосанинг ишончлилиги ҳамда холислиги учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда жавоб беради.

Олиб қўйилган мол-мулкни ҳисобга олиш ва сақлаш олиб қўйган идора томонидан қонунда белгиланган тартибда амалга оширилади.

Давлат даромадига ўтказилиши керак бўлган мол-мулк ҳисобини юритиш солиқ идоралари томонидан амалга оширилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, олиб қўйиш санасида энг кам ойлик иш ҳақининг 200 баравари қийматидаги ва ундан ортиқ қийматдаги мол-мулкни олиб қўйган идора мол-мулк олинган жой бўйича ҳудудий прокурорга дарҳол махсус билдиришнома юбориши шарт. Ўз навбатида бундай ҳолат бўйича прокуратура идоралари узил-кесил қарор қабул қилиниб, мол-мулк давлат даромадига ўтказилгунга қадар назорат юритади. Бунда Бош прокурор томонидан белгиланган тартибдаги ягона ҳисобга амал қилинади.

Баён этилган тартиб қоидалар **"Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби тўғрисида"**ги Низомга мувофиқ амалга оширилади. Шу боис ушбу Низом талабларига қатъий риоя этиш лозим.

Субҳон ҲОЖИМУРОДОВ,
ҳуқуқшунос

Muammo va echim

ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЗАРУРАТИ

Мамлакатимизда барча соҳалар сингари солиқ тизимида ҳам кенг қамровли ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Бунинг амалий натижаси ўлароқ солиқ қонунчилиги ҳам йилдан йилга такомиллашиб бормоқда. Шу ўринда қўшимча қиймат солиғи билан боғлиқ айрим таклиф ва мулоҳазаларни билдириб ўтмоқчимиз.

Маълумот учун шуни айтиш жоизки, қўшимча қиймат солиғи эгри солиқ турига киради ва бевосита истеъмолчи ёки харидордан ундирилиб, ушбу солиқ тўловчиси томонидан давлат бюджетига ўтказиб берилади. Солиқ кодексининг 67-моддасига асосан товарларни (ишларни, хизматларни) реализация ва импорт қилиш обороти қўшимча қиймат солиғи объекти ҳисобланади. Амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, бу турдаги солиқни тўлаш муддатлари ва тартибини ўзгартириш зарурати бор.

Гап шундаки, Солиқ кодексининг 78-моддасига асосан солиқ тўловчи тамом бўлган ойда солиқ бўйича тўлов суммаси энг кам ойлик иш ҳақининг эллик баравари миқдорида ортиб кетган солиқ тўловчи охирги ойлик ҳисоб-китоб бўйича бюджетга тўланиши лозим бўлган солиқ суммасининг иккидан бир қисми миқдорида жорий тўловлар (ҳисобот ойининг 20 кунига қадар ва ҳисобот ойидан кейинги ойнинг 5-кунига қадар) тўлайди, реализация бўйича амалдаги обороtлардан келиб чиқиб ҳисобот ойидан кейинги ойнинг 15-кунига қадар қайта хисоб-китоб қилади. Ушбу қоидага амал қилинса ва корхонада ойдан ойга реализация миқдори ошиб борса, ҳеч қандай муаммога дуч келмайди. Аммо таҳлиллар шуни кўрсатадики, барча солиқ тўловчиларда ҳам реализация ойдан ойга ошиб боравермайди. Жумладан, мавсумий товарлар ишлаб чиқарувчи ёки хизмат кўрсатувчи корхоналар фаолиятида бу ҳолат яққол кўзга кўринади. Буни қуйидаги мисолда яққол кўриш мумкин. "Жавоҳир" хусусий фирмаси шу йилнинг сентябр ойи учун 1.200.000 сўм қўшимча қиймат солиғи тўлаган. Корхона 20 октябр ва 5 ноябрга қадар юқоридаги модданинг талабидан келиб чиқиб, 600.000 сўмдан жорий тўловни амалга ошириши лозим. Аммо корхонада октябр ойида бор-йўғи 100.000 сўмлик қўшимча қиймат солиғи мавжуд. Корхона тўловларни амалга ошириб бўлгач, 2003 йилнинг 15 ноябрига қадар қайта ҳисоб-китобни амалга оширади ва натижада бу солиқ тури бўйича корхонанинг 1.100.000 сўмлик (1.200.000-100.000=1.100.000) ортиқча тўлови юзага келади. Агар жорий тўловлар ўз вақтида амалга оширилмаса, Солиқ кодексининг 135-моддаси 8-бандига асосан тўлов муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун 0.07 фоиз пеня тўлаши лозим бўлади. Бизнинг мисолимизда 20 октябрдан 5 ноябрга қадар 6300 сўм ва 5 ноябрдан 15 ноябрга қадар 8400 сўмни ташкил этади. Жами бўлиб корхона қўшимча қиймат солиғи бўйича жорий тўловни муддатида амалга оширмагани учун 14700 сўм пеня тўлаши лозим бўлади.

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: нима учун корхона харидор ёки истеъмолчидан ундирмаган қўшимча қиймат солиғи учун ўзининг оборот маблағидан пул ўтказиб бериши ёки юқоридаги каби 14700 сўмлаб пеня тўлаши лозим? Ҳар бир сўм пеня тўғридан-тўғри корхона зарарининг миқдорини ошириб, соф фойдасини камайтириб бориши эса ҳеч кимга сир эмас.

Корхона пеня тўламаслик учун жорий тўловларни амалга ошириш ва 1.100.000 сўмлик ўзининг оборот маблағини вақтинча фойдаланмай туриши лозим бўлади. Бунинг корхонага қанча зарар етказишини ҳисоблаб олиш қийин эмас. Ортиқча тўловни корхона ҳисоб рақамига қайтариш масаласи яна бир муаммони юзага келтиради. Давлат солиқ инспекциясига расман хат билан мурожаат этиши, бу идорада пулни қайтаришга хулоса тайёрлаш, молия идорасининг розилигини олиш шулар жумласидандир.

Бу масала бошқа ривожланган мамлакатларда қандай ҳал этилган, деган саволга жавобан айтиш жоизки, Германия, Канада каби мамлакатларда қўшимча қиймат солиғи ҳақиқий реализациядан келиб чиқиб тўланиши белгиланган.

Биз мисол учун келтирган корхона жорий тўловни ўтган ойда тўлаган солиғидан келиб чиқиб, 1.200.000 сўм эмас, балки ҳисобот ойда келиб тушган 100.000 сўмни тўласа, корхонанинг пеня тўлаши ёки ўз маблағини олдиндан ўтказиб беришига ҳожат қолмайди. Бу солиқ тўловлари асосан маҳсулот ишлаб чиқарувчилар эканлигини ҳисобга оладиган бўлсак, уларнинг иқтисодий ривожланишига яна бир туртки бўлар эди.

Хулоса ўрнида айтсак, солиқ тўловчиларнинг қўшимча қиймат солиғини ҳақиқий раелизациядан келиб чиқиб тўлашлари амалиётга жорий этилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Зеро, солиқ тўловчи ҳам, давлат бюджети ҳам зарар кўрмаслиги, тадбиркор ўз мулкидан хоҳишига кўра фойдалана олиши лозим.

Бахтиёр АМИНОВ

Муаллиф ҳақида маълумот:

Аминов Бахтиёр — 1977 йилда туғилган. 1999 йилда Тошкент Давлат юридик институтини имтиёзли диплом билан тугатган. Айни вақтда Адлия вазирлиги Юридик шахсларни Давлат рўйхатидан ўтказиш бошқармасининг бошлиғи ўринбосари лавозимида ишламоқда. 2001 йилдан буён Солиқ қонунчилигини такомиллаштириш бўйича ишчи гуруҳи аъзоси.

Таҳририятдан: Адлия вазирлигида қонунчиликни такомиллаштириш бўйича 19 та ишчи гуруҳи фаолият кўрсатмоқда. Биз газетамизнинг кейинги сонларида ана шу ишчи гуруҳи аъзоларининг қонунчиликни янада такомиллаштириш юзасидан билдирган фикр-мулоҳаза ва таклифларини мунтазам чоп этиб бориш ниятидамиз.

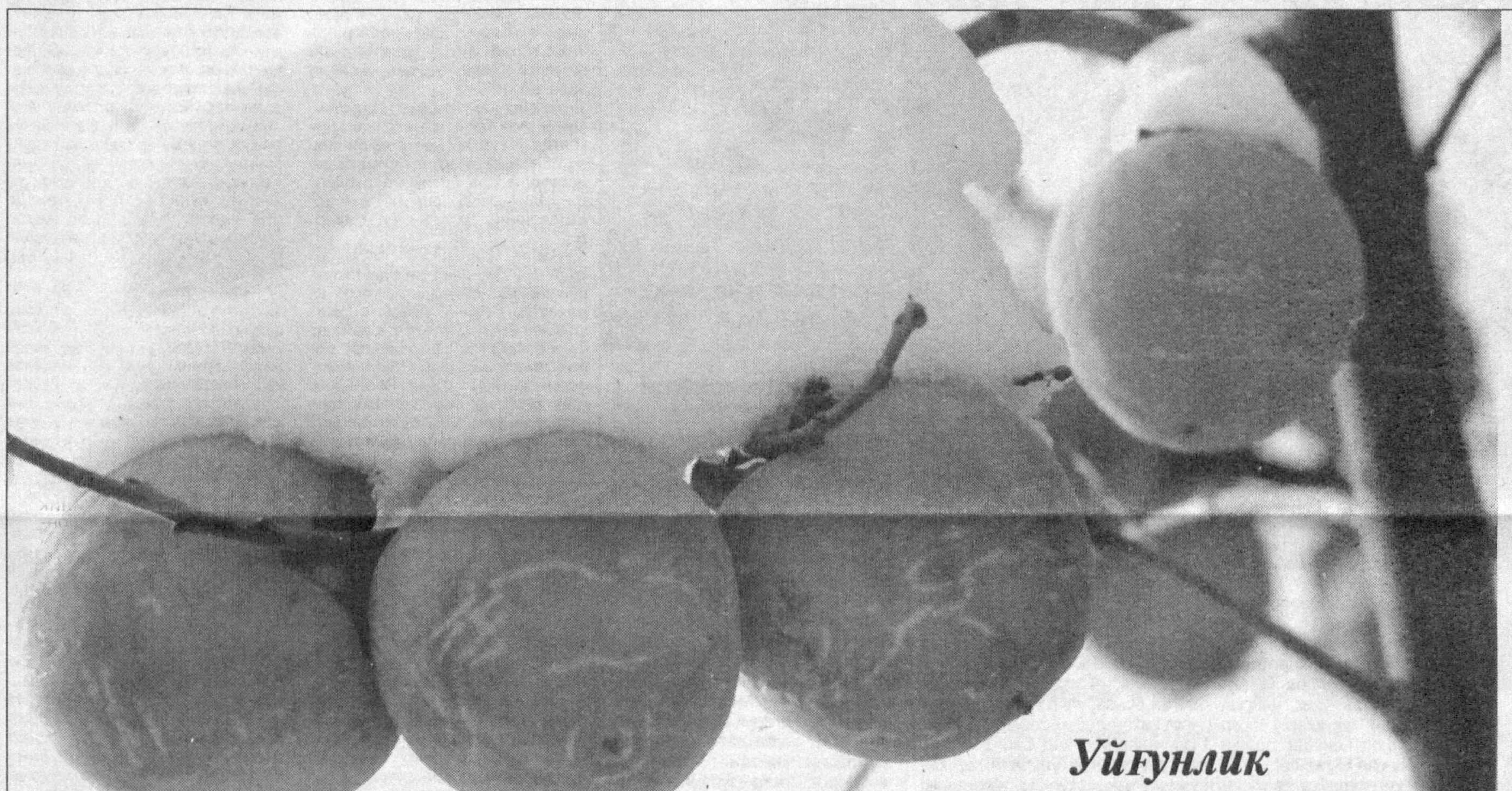

Уйғунлик

Luqma

КИМ КИМНИ АЛДАЯПТИ?

Газетанинг шу йил 22 апрел сонида "**Стадионсиз қолдик**" сарлавҳали таҳрирсиз мактуб чоп этилган эди. Унда Бухоро вилояти, Олот туманидаги "Пахтакор" ширкат хўжалигида яшовчи бир гуруҳ қишлоқ ёшлари 1995 йили ташландиқ жойда ҳашар йўли билан стадион қуришгани, 1997 йилда ширкат хўжалигининг собиқ раиси стадион қурилган ерни фуқаро Сано Эргашевга олиб бергани, шу боис стадионни қишлоқ ёшлари ихтиёрида қолдириш учун амалий ёрдам зарурлиги баён этилган эди. Шундан сўнг таҳририятга Бухоро вилояти ҳокими ўринбосари М.Бўронов имзоси билан жавоб хати келган ва у газетанинг 24-июлдаги сонида чоп этилган эди. Жумладан унда шундай дейилган эди: **"Стадионсиз қолдик" сарлавҳали таҳрирсиз мактуб вилоят ҳокимлиги ҳамда Олот тумани ҳокимлиги масъул ходимлари томонидан жойида ўрганиб чиқилди. 1995 йилда қишлоқ ёшларининг ўз ҳисобидан барпо этилган футбол ўйингоҳи қонуний ҳужжалаштирилмаган. Натижада у Олот тумани ҳокимининг 2001 йил 15 августдаги 468-сонли қарори билан "Собир бобо" фермер хўжалигига экин ер майдони сифатида берилган. Лекин қишлоқ ёшларининг спортга бўлган иштиёқи баландлигини ҳисобга олиб, Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 31 октябрдаги "Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида"ги қарори ижросини таъминлаш мақсадида "Собир бобо" фермер хўжалигидан спорт майдони учун ер ажратилиб, ҳозирда қонунда белгиланган тартибда расмийлаштирилмоқда. Туман ҳокими томонидан қуриладиган спорт майдонини туман гўшт ва озиқ-овқат тайёрлов корхонаси томонидан тўлиқ жиҳозланиши белгиланди. Мазкур тадбир ижроси вилоят ҳокимлиги назоратида турибди".**

Очиғи, бу жавобни ўқиб, қишлоқ ёшлари каби биз ҳам қувонган эдик. Чунки соғлом авлодни тарбиялаб вояга етказишда спортнинг ўрни ва аҳамияти беқиёсдир. Бу масалага давлат сиёсати даражасида эътибор берилаётган бир паллада қишлоқ ёшларининг ташаббусини қўллаб-қувватлаш ҳар бир мутасадди раҳбарнинг вазифаси ҳисобланади. Бироқ эрта қувонган эканмиз, шекилли. Гап шундаки, яқинда Олот тумани, "Пахтакор" ширкат хўжалигида яшовчи ёшлардан таҳририятга яна шикоят хати келди. Унда айтилишича, ҳақиқатдан ҳам, газета саҳифасида таҳрирсиз хат чоп этилгач, улар иштирокида йиғилиш ўтказилиб, юқорида баён этилган қарор қабул қилинган. Қарор натижасини назорат қилиш туман ҳокимининг ўринбосари Б.Бегимов ва қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Р.Галдиевлар зиммасига юклатилган. Стадионнинг 50 сотих ерига пахта экилгани боис уни қайтариб бериш йил якунига қолдирилган. Қишлоқ ёшлари яқинда туман болалар спортини ривожлантириш бўйича етакчи мутахассис М.Пармоновга учрашишган. У ёшларни Р.Галдиевга юборган. Р.Галдиев эса "стадионни қайтариб бериш қўлимдан келмайди", деб жавоб берган. Бу орада фермер Сано Эргашев стадионга буғдой экибди. Ёшларнинг қўлида туман ҳокимининг қарори бўлсада, фермер уни тан олмаяпди. Шу ўринда ҳақли савол туғилади: хўш, ким кимни алдаяпти? Наҳотки, туман ҳокими қарори хўжакўрсинга чиқарилган бўлса? Умуман, бу масалада кимга ишониш керак?

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, мамлакатимизда спортни ривожлантиришга ҳукуматимиз томонидан алоҳида эътибор берилаётган, махсус спорт телеканали ташкил этилган бир даврда баён этилган ҳолатнинг мавжудлиги афсусланарлидир. Шу боис мутасаддилар бу масалага тез орада ойдинлик киритишади, деган умиддамиз. Зеро, соғлом авлодни тарбиялаш ҳаммамизнинг умумий вазифамиздир.

Компон МИРЗО

Hayot maktabi

МЕРОСГА КИМ ҲАҚЛИ?

Одамзот боласи улғайиб вояга етгач, оила қуради, фарзандли бўлади, тер тўкиб, меҳнат қилади ва табиийки, ана шундай тинимсиз меҳнатлари эвазига мол-мулк орттиради. Бу билан у фақат кундалик эҳтиёжларини қондириб қолмай, фарзандларининг келажагини таъминлашга ҳаракат қилади.

Ҳаётнинг азалий қонунияти шундай. Айниқса, халқимиз жуда болажон, эртанги кун орзу-умиди билан яшайди. Бундан анча йил муқаддам марҳаматлик Малик Шодмонов ва Мая Шодмоновалар қонуний никоҳдан ўтиб, турмуш қуришди ва икки ўғилни тарбиялаб вояга етказдилар.

Лекин тақдир экан, 1985 йилнинг сентябрида оила бузилди, ўртадаги никоҳ бекор бўлди. Бироқ ота-она бирга яшамаса-да, ота ва ўғиллар ўртасидаги ришталар узилмади.

Биринчи турмушидан ажралгач, Малик ака ўшлик Тамарахон исмли аёлга уйланди, ундан ҳам бирин-кетин яна икки ўғил фарзандли бўлди. Умр оқар сувдек тез ўтиб кетди. 2001 йилнинг сентябр ойида Малик ака 62 ёшида дунёдан ўтди. Отадан тўрт нафар ўғилга ҳалол меҳнат билан топилган Марҳамат шаҳрида жойлашган "Музлатгичларни таъмирлаш" устахонаси ва бир ҳовли-жой мерос бўлиб қолди.

Бу меросга марҳумнинг тўрт нафар ўғили бир-бирларига қарши даъво билан меросхўр сифатида фуқаролик судига мурожаат қилишди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Ривожланган давлатлардан бири бўлган Германияда қонун ва бошқа меъёрий ҳужжатларнинг мамлакатнинг Асосий қонуни бўлган Конституцияга мослигини ҳамда унга риоя этилишини назорат қилиш Федерал Конституциявий суд зиммасига юклатилган. Бундан ташқари, мазкур суд федерациялар, маҳаллий ерлар (округлар) ёки алоҳида федерал идоралар ўртасида юзага келган низоларни ҳал этади.

Jahon tajribasi

ГЕРМАНИЯ ФЕДЕРАЛ КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУДИ

Федерал Конституциявий суд фаолиятининг яна бир муҳим жиҳати шундан иборатки, у мамлакатдаги мавжуд партияларнинг қайси бири эркин демократик тузумга хавф солаётганини аниқлаш ва унинг хатти-ҳаракати конституцияга қанчалик мос эканлигини кўриб чиқишга ҳақли. Агар ушбу суд партия фаолиятини қонунга зид деб топса, унинг фаолияти тугатилиши мумкин.

Бу Федерал Конституциявий суднинг мутлоқ ваколати ҳисобланади. Федерал Конституциявий суд федерал ва маҳаллий ерлар (округлар) қонунларнинг асосий қонунга мувофиқлигини ҳам текшириб боради. Суд бирор-бир қонунни конституцияга зид деб эътироф этган ҳолларда уни амалда қўллашни таъқиқлайди. Бундай вазият юзага келиши учун федерал ҳукумат, маҳаллий ер (округ) ҳукумати, парламент аъзоларининг учдан биридан кам бўлмаган қисми судга мурожаат этиши зарур. Шунингдек, суднинг ўзи ҳам ташаббус билан чиқиш ваколатига эга.

Бунга қўшимча сифатида айтиб ўтиш лозимки, Германияда ҳар қандай фуқаро Федерал Конституциявий судга мурожаат этиши мумкин. Бундай ҳолатда фақат бир қоида инобатга олинади: давлатдан зарар кўрган ёки ҳуқуқи бузилган фуқаро бу ҳақда ваколатли судга мурожаат этиб, у натижасиз қолган бўлиши шарт. Бу эса фуқароларнинг судлар устидан ҳам шикоят қилиш ҳуқуқини кафолатлайди. Федерал Конституциявий судида мамлакат тақдири учун катта аҳамиятга эга бўлган ички ва ташқи сиёсий масалалар ҳам кўриб чиқилади. Бунга мисол тариқасида Германия ҳарбий хизматчиларининг БМТ тинчликпарвар кучлари сафида бошқа мамлакатлардаги ҳарбий амалиётларда иштирок этиши Конституцияга мосми ёки йўқ, деган масалани айтиш мумкин. Шундан келиб чиқиб, Федерал ҳукумат ҳар қандай тадбирларни амалга оширишда сиёсий Федерал Конституциявий суд қарорларини эътиборга олади. Шу билан бирга ушбу суд давлат идораларининг муайян сиёсий хатти-ҳаракатларини белгилаб беришга ҳақли эмас. Бошқача айтганда, ҳукумат томонидан қабул қилинган сиёсий қарорларнинг Конституцияга мослиги масаласини кўриб чиқиш Конституциявий суднинг асосий вазифаларидан биридир.

Энди Федерал Конституциявий суднинг таркибига тўхталадиган бўлсак, у икки сенатдан ташкил топиб, ҳар бирида саккиз нафар судья фаолият юритади. Судьяларнинг ярми Бундестаг, қолгани эса Бундесрат томонидан сайланади. Федерал Конституциявий суднинг судьялари 12 йил муддатга сайланади ва уларни муддатидан олдин чақириб олиш мумкин эмас.

Суд қарор чиқаришда кўпчиликнинг овози тамойилига риоя этади. Аниқроқ айтганда, судьяларнинг аксарияти овоз берган қарор қабул қилинган деб ҳисобланади ва у ва барча давлат идоралари томонидан мажбурий тарзда ижро этилади.

Хулоса сифатиа айтадиган бўлсак, Германия Конституциявий судининг асосий фаолияти мамлакатда қонун устуворлигини таъминлаш ва амалдаги қонунларнинг Конституцияга мувофиқлигини назорат этишдан иборат.

Абдуқодир ДОНАЕВ,
Бекзод СОТВОЛДИЕВ

Shukronalik

ДОРУЛАМОН КУНЛАР ШУКУҲИ

Қутлуғ Рамазон кунларининг бирида Аъзам ота хонадонида қувончли хушхабар тарқалди: Аъзам отанинг набираси Саиджалол Ислом университетининг бир гуруҳ талабалар қаторида умра сафари билан Макка шаҳрига борадиган бўлибди. Саиджалол жўнаб кетиш олдидан бобосидан фотиҳа беришни сўради. Аъзам ота кўзёшларини орта-орта фотиҳага қўл очди: - Ота-боболаринг орзу қилиб етолмаган ҳаж сафари сенга насиб қилган экан, бунга беадад шукр! Бу саодатли кунларга етказган Юртбошимиз омон бўлсин!

Аъзам ота набирасини сафарга кузатиб қоларкан, беихтиёр ўтган асрнинг ўттизинчи йилларида оиласи, айниқса, отаси Аҳмадбойнинг бошига тушган мусибатларни эслади.

... Ўшанда осуда кунлар ўрнига таҳликали, "урйиқит" замон бошланди. Болшавойлар бой-камбағалнинг мол-мулкини тортиб ола бошлаган, аксарият ўзига тўқ кишилар қулоқ сифатида совуқ ўлкаларга бадарға қилинаётган эди.

Қўқоннинг кўзга кўринган бадавлат кишиларидан бири саналмиш Аҳмадбой бундай тажовуздан омон қолишнинг ягона йўлини охири ўйлаб топди. Бунга оқила аёли Саҳобат бибининг илтижолари ҳам далда бўлди.

— Бу кунлар ҳам ўтиб кетар, — деди кўзида ёш билан оқшом кунларини бирида завжаси, — сизни сургун қилганларидан кўра, ҳаж сафарига отланганингиз маъқул бўлармикан? Биз норасидангиз Аъзамжон билан бир кунимизни кўрармиз...

Мол-мулкини бир қисмини мискин-бечораларга улашган Аҳмадбой оиласига ҳам бир йилга етадиган сармоя қолдириб, кунларни бирида ҳаж сафарига йўл олди. У "қайтиб келгунимча бу талотўплар ўтиб кетар", деган ўйда эди.

Аҳмадбой тўғри йўл хатарли эканини олдиндан сезгандай отнинг бошини кимсасиз Пўнган чўли томон бурди. Мақсади — Термиз орқали Афғонистонга ўтиш ва бирор карвонга қўшилиб олиш эди.

У ўн беш кун деганда, Амударё бўйига етиб келди ва егулик олиш мақсадида Термиз бозорига кирди.

Ўша йиллари ҳамма жойда хўроз бир хил қичқирар, бу ерда ҳам одамлар оч-юпун, таҳлика ичида кун кечирарди.

Дастлаб унинг кўзи тушган қайғули бир манзара бирдан фикрини остин-устун қилиб юборди. Воқеа эса мана бундай бўлганди:

Бошидаги саватда нон кўтариб бозор дарвозасидан кириб келган мўйсафидга чор тарафдан 5-6 нафар болакай баб-баравариға ёпишиб кетишди. Шу пайт кутилмаганда чолнинг бошидаги сават ағдарилиб, нонлар ерга сочилиб кетди. Ҳалиги болакайлар эса жон ҳолатда қўлига илинган нонларни олиб, расталар орасига яширинишди. Болаларнинг кичикроғини тутиб олган аламзада мўйсафид уни калтаклай кетди. Болакай эса очиққанидан калтакка ҳам парво қилмай нонни бурдалаб оғзига тиқарди...

Бу ҳолга чидолмаган Аҳмадбой отдан тушиб, мўйсафиднинг қўлидан болани ажратиб олди:

— Биродар, болани урманг, нонларингизнинг пулини мен тўлайман, — деди у.

— Буларнинг ёнини олманг, меҳмон, — деди мўйсафид йиғламоқдан бери бўлиб, — менинг раҳмим келмайди, дейсизми?! Лекин менинг болаларимга кимнинг раҳми келади?!

Аҳмадбой қолган нонни савати билан сотиб олдида, ўша ердаги супачага қўйиб, ҳалиги болаларни чақирди. Кўп ўтмай 10-15 чоғли бола нотаниш одамнинг атрофига тўпланишди.

— Ота-оналаринг борми, қаерда турасизлар, болаларим? — деб сўради Аҳмадбой уларнинг абгор уст-бошига ачиниб разм соларкан.

— Амаки, — деди улардан ёши каттароғи супа устига тўкилган нон увоқларини битта-битта териб оларкан, — биз етимхонаданмиз...

Аҳмадбой узоқ ўйлаб ўтирмай хуржуннинг икки кўзини нонга тўлдириб, болаларни отга миндирганча етимхонага йўл олди. Эгри-бугри кўчалардан ўтиб боракан, ўзича ўйлади: "Шунча етим болаларни кўзим қиййиб, қандай қилиб ҳажга бораман?! Шундай қилсам, ҳажим қабул бўлармикан?!"

Аҳмадбой етимхонада кутганидан ҳам бешбаттар аҳволнинг устидан чиқди.

Шунда узоқ иккиланишдан сўнг ҳажга етиб келганини, излаган савобини шу ердан топишини тушуниб етди.

Нотаниш одамнинг хайру-эҳсонидан довдираб қолган етимхона бошлиғи унга нима дейишини билмасди.

— Шу етимларнинг насибаси тортгани учун шу ерларга келиб қолгандирман, эҳтимол? — деди қилган ишидан мамнун бўлган Аҳмадбой. — Ҳали дориломон кунлар келади. Фақат уларни кўнгли бутун бўлиб ўсса, бас! Мен розиман.

Орадан бир неча кун ўтиб, Аҳмадбойнинг тантилиги тўғрисидаги гаплар атрофга овоза бўлди. Буни эшитган имон-эътиқодли бадавлат одамлар ҳам етимхонага ҳадялар билан кела бошлашди.

Аҳмадбойни эса қўярда-қўймай меҳмонга чақиришар, унга энди ҳамма «ҳожи» деб мурожаат қиларди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Shukronalik

ДОРУЛОМОН КУНЛАР ШУКУҲИ

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Шундай қилиб, куз ортидан қиш ҳам ўтди. Аҳмадҳожининг Қўқонга қайтадиган вақти ҳам келди. Уни уйига кузатишаркан, хуржунини егулик, мева қоқилари, нон, сув мешлари билан тўлдиришди. Яна бир отнинг хуржунини эса Дашнободнинг энг сара анор ва Деновнинг серҳосил хурмо кўчатлари билан лиқ тўлдиришди.

Бироқ Аҳмадҳожи вайронага айланган Қўқондан бола-чақасини тополмади. Уйини эса шўролар идорага айлантиришибди...

Одамларнинг гапига қараганда, ўшанда уни ортидан тутиб келиш учун беш-ўн отлиқ йўлга чиққану, лекин изини йўқотиб қўйгани боис ортга қайтишган экан. Уйдан ҳайдалган она-бола эса қариндошларникида қўним топишган. Бироқ у ерда ҳам тинчлик беришмагач, улар Тошкентга пиёда йўлга чиқишган. Ундан кейин нима бўлганини ҳеч ким айтиб беролмади.

Ноилож қолган Аҳмадбой кўчатларни қариндошларига бўлиб бериб, отнинг бошини Тошкент томонга бурди. Аммо, узоққа боролмади. Уни зудлик билан ҳибсга олишди. Авахтада бир ойча сақлаб, Херсон областига «қулоқ» сифатида жўнатиб юборишди.

Урушдан кейин оғир касалга чалиниб, букчайиб қолган Аҳмадҳожи сургундан қайтиб келди. Бир вақтлар ўзи олиб келган кўчатларнинг меваларини йиғлаб-йиғлаб кўзларига суртди-ю, лекин ейиш насиб этмади...

Лекин Аҳмадҳожининг номи ўчмади. Қўқонликлар серҳосил анор ва хурмо дарахтларини олиб келган бу инсоннинг номини ҳозир ҳам ҳурмат билан эслашади.

ТАҚДИР КЎЧАЛАРИ

Гоҳ пиёда, гоҳ ўткинчи аравада, бир амаллаб Тошкентга етиб келган она-болани қариндошлар хушламайгина қарши олишди. Айниқса, уларнинг қуруқ қўл билан келгани ҳеч кимга ёқмади. Устига-устак, келасолиб қорни оғриётганини айтишга истиҳола қилган Саҳобат биби кўричаги ёрилиб кетгани сабабли орадан икки кун ўтиб вафот этди. Эндигина етти ёшдан ошган Аъзам Чорсу бозорида одамларнинг хизматини қилиб, қорнини тўйдириб юрди.

Кунлардан бирида Каллахонадан бозорга қайриладиган муюлишда кетаётган одамнинг ҳамёни тушиб қолди. Аъзам уни очиб қараса, ичида анчагина пул ва тилла тангалар бор экан. У ҳамён эгасини қувиб етди-да, ҳамёнини қўлига тутқазди.

— Мен ҳамёним тушиб қолганини билганим йўқ эди, — деди амаки мийиғида кулиб, — ўзингга олсанг ҳам бўларди?

— Онам менга ўлими олдидан ҳалол яша, бировнинг ҳақини ема, чунки сенга бетаҳорат кўкрак бермаганман деганлар, — деди Аъзамжон.

— Отанг, уйинг борми ўзи болакай? — деди амаки энди астойдил ачиниб.

— Отам ҳаж сафарига кетганича қайтиб келганлари йўқ. Қариндошларникида сиғриндиман.

— Ўзим ўйлагандай бўлиб чиқди, — деди амаки негадир уни бағрига босиб, — сени анчадан бери бозорда кузатиб юрувдим. Бугун ҳамённи атайлаб тушириб қолдирдим, чунки сени синаб кўрмоқчи эдим, ҳалол бола экансан. Хоҳласанг ўзимга ўғил қилиб оламан, хоҳламасанг, ёрдамчи қилиб оламан.

Шундай қилиб, Чорсу бозоридаги кичкина дўкончада тахта чой билан савдо қиладиган Пейсенбой ака етимнинг кунига яради. Хотини, бола-чақаси Чимкентда яшагани сабабли, Аъзамга қаттиқ меҳр қўйиб қолди. Пейсенбой уни мактабда, кейин қишлоқ хўжалиги институтида ўқитди, соғлиғи ёмонлашгач, уйни Аъзамжоннинг номига ўтказиб, бутунлай юртига кўчиб кетди.

Ўқишни тугатгач, Аъзамжон тақсимотга мувофиқ Бўка туманидаги собиқ Фрунзе (ҳозирги Паркент) жамоа хўжалигига бўлим агрономи бўлиб ишга борди. Қозоқ қизи Айгулга уйланиб, уйли-жойли бўлди. Сўнг ўғли Саидислом дунёга келди. У бир умр пахтачилик бригадасига раҳбарлик қилди. "Пахтани қўшиб ёзгансан", деган айб билан узоқ вақт авахтада ётиб, соғлиғини йўқотди. Уйига қайтиб келгандан сўнг бандаликни бажо келтирди.

Унинг ёлғиз зурриёди эса ота-боболарининг армонларини ушалтириб, ҳаж сафарига йўл олди. Бу кунларга етганлар бор, етмаганлар бор, деганлари шу бўлса керак-да.

УЛУҒ АЛЛОМА ҲУРМАТИ

Маҳалла оқсоқоли билан Боқи ҳожи Аъзам отани муборакбод этишга келишди. Ҳол-аҳвол сўрашгач, Боқи ҳожи гап орасида Макка сафари билан боғлиқ бир воқеани айтиб берди.

— Ҳайит намозини ўқиш учун Каъбада ўтирибмиз, — деб ҳикоясини бошлади Боқи ҳожи, — ёнимизда ўтирган ажнабийлардан бири мендан имо-ишора билан бир нимани сўраб қолди. Кейин билсам, менинг қаердан келганлигимни сўраётган экан.

— Ўзбекистонданман, — дедим ғурур билан.

Ҳалиги ажнабий бирдан ўрнидан турди, унга қўшилиб — юртдошлари бўлса керак — бир гуруҳ эҳром кийганлар ҳам турди. У ёнидагиларга мени кўрсатиб нимани-дир ўз тилида тушунтира бошлади.

Уларнинг Ўзбекистон ва Ал-Бухорий, деган сўзларнигина тушундим. Кейин улар мени суюкли қадрдонларидек қучоқлаб, бағрларига босдилар. Кейин жўр бўлиб, "Ўзбекистон", "Ал-Бухорий" деганларида ён-атрофимиздагилар ҳам ўринларидан туриб юртдошларимизга қуллуқ қилишди.

Мен истиқлол бизга нималар берганини ўша узоқ юртда яна бир марта тушундим. Кўзимдан шошқатор қувонч ёшлари оқди.

Тоғнинг салобати-ю маҳобатини билиш учун унга узоқдан туриб боқиш керак, дейишади. Шунга ўхшаш, Ватан қадри ҳам хорижда, мусофирчиликда билинади. Ана шунда фахрланиш туйғуси билан тилингизга "шукрона" деган сўз келади. Соғиниб келадиган юртингиз, ўз жонажон Ватанингиз борлигидан, у энди ҳур ва озод эканидан қалбингиз ғурурга тўлади.

Тўра ОХУН,
журналист

Taqdir tarixi

ДЕЙЛ КАРНЕГИ:

ДАҲОЛАР ХОТИРАСИ ВА ХОТИРАСИЗЛИГИ

Бир куни мен Нью-Йоркдаги меҳмонхоналардан бирининг ресторанида тамадди қилмоқчи бўлдим. Шляпамни гардеробчи жувонга топширар эканман, шу нарса эътиборимни тортдики, у мендан бош кийимимни қабул қилиб олиб сиртига рақам туширилган махсус жетонни бермади ва бунга ҳожат йўқ, мен сизни шундоқ ҳам эслаб қоламан, деб тушунтирди. Кейинроқ мен меҳмонхона соҳибидан сўраб билдимки, бу жувон ўн беш йил ичида бирор марта ҳам адашмаган экан. Хўш, бу нимадан далолат: даҳоликданми ё шунчаки тасодиф холосми? Тарихда ўтган чинакам даҳолар, айтайлик, Томас Эдисоннинг қўлидан келармиди бу? Эвазига бир миллион фунт стерлинг ваъда қилинган тақдирда ҳам у буни эплаёлмасди, деб ўйлайман. Зеро, у болаликдан паришонхотир, айниқса ўсмирлик чоғида хотираси ниҳоятда ўтмас эди. Мактабда у бор-йўғи уч ой ўқиди, холос. Шундан сўнг унга таҳсилни уйда онаси берди. Чамаси, у буни уддалай олди. Зеро, Эдисон даҳоси биз яшаётган дунёга мислсиз ўзгариш киритди.

Кейинчалик бориб Томас Эдисон илмий маълумотларни эслаб қолишга нисбатан хотирасини чархлашга эришди. Шунингдек, у ўзида хотирани бир ерга жамлаш иқтидорини ҳам тарбияладики, муайян бир мавзу билан шуғулланаётганида оламдаги жами нарсаларни унутарди.

Кунларнинг бирида, айни қандайдир илмий муаммо устида қизғин бош қотираётган чоғ, Эдисон солиқ тўлагани чиқди. Навбати келиб, солиқ маҳкамаси ходимига рўпара бўлганида у... ўз исм-шарифини унутиб қўйди. Орқада навбатда турганлардан бири олимнинг довдираб қолганини кўриб унга ёрдамга келди ва исми Томас Эдисон эканини эслатди.

Америкалик машҳур ўсимликшунос Аса Грей эса аксинча, ниҳоятда ўткир хотира соҳиби эди ва 25 мингдан ортиқ ўсимликлар номини ёддан айтиб бера оларди. Юлий Цезар ҳам минглаб аскарларининг исмини ёд биларди.

Чарли Чаплиннинг қўли остида эса бир неча йил давомида шахсий котиб ҳамда матбуот ва реклама бўйича ходим хизмат қилган. Улар мунтазам равишда сафарларга бирга чиқишар, бироқ шунга қарамай, Чаплиннинг собиқ котиби Чарли Робинсоннинг гувоҳлик беришича, орадан етти йил ўтиб ҳам буюк санъаткор ўз ходимининг исмини билмаган.

Мисрдаги мусулмонлар коллежи дунёдаги иккинчи энг йирик дорилфунун ҳисобланади. Бу ерга киришга талабгор ҳар бир кишидан Қуръонни ёд билиш талаб этилади. Маълумки, Қуръон дунёдаги энг катта ва ўқилиши мураккаб китоблардан саналади. Уни ўқиб чиқиш салкам уч кун вақтни олади. Шунга қарамай, мазкур дорилфунунда таҳсил олувчи йигирма мингдан ортиқ талабанинг ҳар бири мунтазам равишда бу синовдан шараф билан ўтишга муваффақ бўлади.

Лорд Байрон умри давомида ёзган барча шеърларини ёд билиши билан фахрланарди. Сэр Салтер Скотт эса аксинча, нуқул хотирасининг заифлигидан шикоят қиларди. Бир сафар у бир шеърни Байрон ёзган деб роса кўкларга кўтариб мақтади. Ҳолбуки, бу шеър унинг ўзиники эди.

Минглаб кишилар ажойиб хотирага эга бўлганлар. Шулардан биттаси Теодор Рузвелт эди. У ўзи билан танишган ҳар бир кишининг ҳаётига қизиқар, уларнинг таржимаи ҳолларини майда тафсилотларига қадар эринмай суриштирар, қиёфалари, одатларини ўрганар ва то хотирасига сингмагунича исмларини қайта-қайта такрорларди. Бу унинг сиёсий фаолиятида айниқса қўл келди. Иккинчи учрашувдаёқ суҳбатдошини исми билан атаб Рузвельт уларда ўзига нисбатан беқиёс ҳурмат уйғотарди.

Бир сафар у таниш япон банкирини учратиб, ўн беш йил бурунги сўнгги учрашувлари чоғида узилган суҳбатни давом эттириб кетдики, суҳбатдошининг ҳайратдан ёқа ушлашдан ўзга иложи қолмади. Шунингдек, Рузвельт энг кўнгилсиз вазиятларда ҳам пинак бузмаслик қобилиятини ўзида тарбиялаган эди. 1912 йили Чикагода ўтаётган конвенция чоғида унинг қароргоҳи Конгресс-отелда жойлашди. Қароргоҳга яқин кўчаларда оломон қайнар, одамлар байроқларни силкитиб "Теддини кўришни истаймиз!", "Теддини кўришни истаймиз!", дея тинимсиз ҳайқиришарди. Тўполон овози, оркестр гумбури, жойларда ўтказилаётган шошилинч конференциялар, сиёсий арбобларнинг тиш қайраши ҳар қандай кишини довдиратиб қўйиши ҳеч гап эмасди. Бироқ Рузвельт ўз хонасида тебранма курсида ястанганча хотиржам юнон тарихчиси Геродотнинг китобини мутолаа қиларди.

Яқинда АҚШнинг Мичиган штатидаги Колдвотер шаҳрида «Жек темирйўлчи» исмли бир кимса вафот этди. У ниҳоятда ўзига хос одам эди. Йигирма йил давомида у шаҳарнинг у дорилфунунидан бу дорилфунунига ўтиб, ўзининг ақл бовар қилмас ўткир хотираси билан талабаларни ҳайратга солиб юрди. Одатда Жек улар овқатланаётган емакхонага кирарди ва "Мен Жек темирйўлчи бўламан. Тарихда ўтган исталган шахс ҳақида исталган маълумотни сўранг ва мен жавоб бераман", деб айтарди. Тайинки, талабалар "Суқротнинг хотини неча ёшда эрга теккан?" қабилидаги бемаза саволлар билан уни изза қилмоқчи бўлишарди. Бироқ, Жек пинак бузмай жавоб қайтарарди: "Суқрот қирқ ёшгача бўйдоқ ўтган. Сўнг донишмандлиги панд бериб, ўн тўққиз яшар бир қақажонга уйланган". Ёки бўлмаса ундан милтиқ найзалари илк бор қачон ва қаерда қўлланганлиги ҳақида сўрашарди. Жек дарҳол жавоб қайтарарди: "1689 йил 27 июлда Шотландияда Киплликранки яқинидаги жангда".

Генри Форд Жек темирйўлчининг қобилиятидан шу қадар ҳайратга эдики, ҳатто унга мактабма-мактаб қатнаб, тарихдан дарс бериши учун махсус улов ҳам таклиф қилди. Бироқ Жек машинадан аравани афзал билиб, Форднинг совғасини рад этди. Араванинг ён томонига ушбу сўзлар ёзилган эди: "Жек темирйўлчи — тарихий даҳо".

Жек темирйўлчи эски, ташландиқ кулбада 79 ёшида вафот этди. У тиббиёт ходимлари мияси устида тадқиқот ўтказиб, ажабтовур хотираси сирини аниқлашлари учун ўз жасадини Мичиган дорилфунунига васият қилиб қолдирди. Олимлар Жек темирйўлчи бутун умрини маълум йўналишдаги далилларни ўрганишга сарфлагани аниқлашди. Бундай ақлий мўъжизаларга қодир кўплаб кишилар тадқиқ қилиб кўрилди, уларнинг айримлари чиндан ҳам беназир заковат соҳиблари, бироқ тенг ярми ақлан носоғ одамлар бўлиб чиқдилар. Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, агар хотирангиз ниҳоятда ўткир бўлса, демак сиз ё даҳосиз, ёки бўлмасам жиннихонадан сизни икки қадамгина масофа ажратиб турибди, холос. Буни энди ўзингиз ҳал қилинг.

Лекин, агар хотирангиз худди меникидек заиф бўлса, сира ўкинманг. Чунки Леонардо да Винчи ер юзида яшаб ўтган энг буюк шахслардан эди, бироқ ҳаттоки у ҳам бир парча қоғозга ёзиб қўймаса, ҳеч нарсани ёдда тута олмасди. Қоғозга ёзгач эса албатта уни йўқотиб қўярди. Худди сиз ва мен каби.

Гулжаҳон БОЙМУРОДОВА
тайёрлади.

Nadomat

ФИРИБГАРЛИК ЧОҲИ

Ҳаётда турли хил одамлар учрайди. Уларнинг ҳар бири ўз лаёқати ва имконига мос умргузаронлик қилади. Бир сўз билан айтганда, нима экса, шуни ўради. Аммо тошкентлик Мирзаалиевлар оиласи пул топиб, рўзғор тебратишнинг антиқа йўлини танлашди.

Эр-хотин Мирзакамол ва Муҳаббат Мирзаалиевалар ўзлари яшаб турган Чилонзор туманидаги Тирсакобод кўчасида жойлашган 49-уйни фуқаро Акром Саҳобовга сотишни ваъда қилиб, алдаш йўли билан саккиз миллион сўм пулини олишган. Шундан сўнг уйни расмийлаштириш ўрнига қочиб юришган. Пулларни эса ўз эҳтиёжларига ишлатиб юборишади.

Асли воқеа бундай кечган эди: қаршилик Акромжон пойтахтда яшовчи тоғаси Аҳмад Чориев олдига келади ва уй олмоқчи эканини айтади. Шунда тоға-жиян сотиладиган уй қидиришади. Ниҳоят, Мирзаалиевлар хонадони уларга маъқул бўлади. Акромжон Қаршидаги уйини сотиб, саккиз миллион сўм пулни эр-хотин Мирзаалиевлар қўлига тутқазади.

Уй олаётганидан шодлиги ичига сиғмаётган содда йигит тезроқ унинг келишилган нархини бериб, кўчиб келишни хоҳларди. Шу сабабли у ҳеч қандай олди-сотди шартномаларисиз Мирзаалиевларнинг лафзига ишониб, топган пулини гувоҳлар Элмурод Чориев ва Нодир Ҳасановлар иштирокида уларга ўз қўли билан санаб беради. Хонадон соҳиблари харидорнинг соддалигидан фойдаланишиб, уйнинг ҳужжатлари тўлиқ эмаслигини рўкач қилиб, ҳозир қайнисига тегишли уйнинг ҳужжатларини гаров тариқасида бериб, бир ой муддатда ўз уйини харидорга расмийлаштириб беришини айтади.

Гувоҳларнинг талаби билан Муҳаббат Мирзаалиева саккиз миллион сўм пулни олгани ҳақида тилхат ёзиб беради. Бу воқеа 2001 йил 19 апрел куни рўй беради. Келишувга биноан орадан бир ой ўтиб, харидорлар ўзлари эгаларининг лафзию, тўрт энлик қоғоздаги тилхатига ишониб пулини тўлашган уйнинг калити ва ҳужжатларини олиб, расмийлаштириш мақсадида келишади-ю, соҳиб ва соҳибадан турли алдовларни эшитиб, қўйинлари пуч ёнғоққа тўлиб ортга қайтишади. Шу зайлда орадан ойлар, йиллар ўтади.

Фирибгарларга дуч келишганини англаб етган тоға-жиянлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларга мурожаат этишга мажбур бўлишади. Шундан сўнг иш судда кўриб чиқилди.

Суд судланувчилар, жабрланувчи, гувоҳларнинг кўрсатмаларини тинглаб ва жиноий иш ҳужжатларини атрофлича таҳлил қилди. Судланувчиларнинг жабрланувчига етказган моддий ва маънавий зарарни қоплагани эътиборга олинди. Суд уларнинг қилмишига яраша қонуний жазо тайинлади.

Хуллас, нафс қўйида лафз ва виждонидан кечган эр-хотинларнинг эл олдида юзлари шувут бўлди.

Хоразмлик Музаффар Давлатов ҳам фирибгарликни касб қилиб олди. У таниши Д.Раҳимованинг ишончини суиистеъмол қилиб, унга тегишли бўлган қимматбаҳо тақинчоқларни номаълум шахсларга 300 АҚШ долларига сотиб, пулини ўз эҳтиёжлари учун ишлатиб юборади. Текинтамоқликка ўрганган Музаффар орадан кўп вақт ўтмай Д.Зокированинг ўқишини қайта тиклашни ваъда қилиб, унинг 150 минг сўм пулини олади ва эҳтиёжига сарфлайди. Кунларнинг бирида фуқаро Д.Болтаева ҳам Музаффарга ёрдам беришни сўраб қолади ва унга қайта тиклаш учун 190.000 сўм ва юз АҚШ долларини беради. Шундан сўнг Музаффарнинг қорасини ҳам кўрмайди.

Аста-секин "тажрибаси" ортиб борган фирибгар ўзига ҳамтовоқ топади. У Д.Раҳимова билан тил бириктириб, Ҳусан Бахтиёровни нуфузли ўқув юртига ўқишга киритишга ваъда бериб, ундан 4000 АҚШ долларини олади. Нафси ҳакалак отган Музаффар Низомий номидаги педагогика университети талабаси Гўзал Бобожоновадан ўқишини кундузги бўлимдан сиртқи бўлимга ўтказиб бериш учун 100 АҚШ доллари ва 60 минг сўм пул олади.

Фирибгарлик чоҳи янада кенгая боради. Навбатдаги "ўлжа" урганчлик Дилшод Тожибоев бўлади. Музаффар Дилшодни Урганч Давлат Университетига ўқишга киритишни ваъда қилиб, ундан 1200 АҚШ доллари олади. Бироқ берган ваъдаси тезда эсдан чиқиб кетди. Ҳар нарсанинг меъёри бўлганидек, фирибгарлик чоҳи ҳам фирибгарларнинг ўзларини тортиб кетди. Улар қонун олдида жавоб беришиб, ўз қилмишларига яраша жазо олишди.

Шу ўринда бир мулоҳазани айтиб ўтишни лозим топдик. Гап шундаки, фирибгарлик тегирмонига сув қуйган одамларнинг ҳаракатини ҳам оқлаб бўлмайди. Чунки улар қонуний йўл тутишганда эди, алданиб қолишмаган бўларди.

Шуҳрат МУСАЕВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

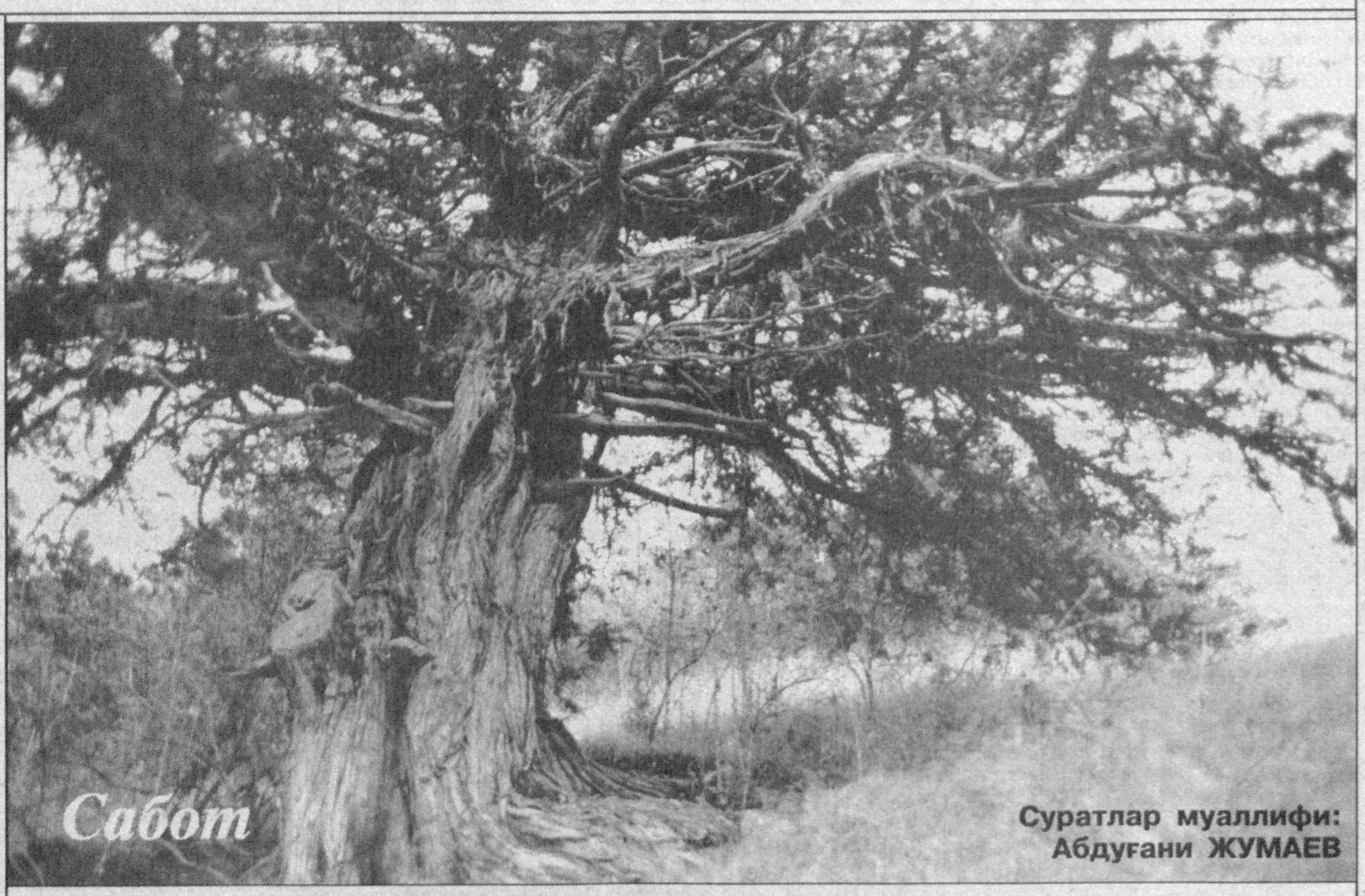

Сабот

Суратлар муаллифи: Абдуғани ЖУМАЕВ

Hayot maktabi

МЕРОСГА КИМ ҲАҚЛИ?

(Давоми. Боши учинчи бетда)

Суд жараёни мобайнида ака-укалар ҳар бирларининг томирларида бир отанинг қони оқаётгани, улар қондош ва жондош жигаргўша эканини чуқур англаб етишди ва ақл-идрокка, инсоф ва виждонга йўғрилган қариндошлик туйғулари устун чиқди. Суд залида тарафлар келишишга рози эканлигини билдириб, келишув битимига имзо қўйдилар.

Бу суд жараёнида учрайдиган юзлаб воқеалардан биридир. Бироқ аксарият ҳолларда бундай воқеалар тарафлар ўртасидаги жанжал, кескин тортишувларга сабаб бўлади.

Ҳолбуки, мамлакатимизда мерос масалаларини ижобий ҳал этиш, бу борада адолатли йўл тутиш учун зарур ҳуқуқий асослар яратилган. Бу фикрнинг исботи тариқасида мамлакатимизнинг Фуқаролик қонунчилигини келтириб ўтиш жоиз. Шу ўринда ҳақли савол туғилади: хўш, қонун бўйича ворислик нималарни ўз ичига олади?

Аввало шуни таъкидлаш жоизки, фуқаролик қонунчилигига кўра ворислик васият ва қонун билан амалга оширилади. Лекин қонун бўйича ворислик агар васият мавжуд бўлмаса ёки бутун мероснинг тақдирини белгиламаса, амалга оширилади.

Мерос очилган пайтда мерос қолдирувчига тегишли бўлган, унинг ўлимидан кейин ҳам бекор бўлмайдиган барча ҳуқуқ ва мажбуриятлар мерос таркибига киради.

Мерос қолдирувчининг шахси билан боғлиқ ҳуқуқ ва мажбуриятларига қуйидагилар киради:

юридик шахс ҳисобланган тижорат ташкилотлари ва бошқа ташкилотларга аъзолик, уларда иштирок этиш ҳуқуқлари, агар қонун ёки шартномада бошқа ҳол белгиланган бўлмаса;

ҳаётга ёки соғликка етказилган зарар учун товон ундириш ҳуқуқи;

алимент мажбуриятлари туфайли юзага келган ҳуқуқлар ва мажбуриятлар.

Меҳнат ва ижтимоий таъминот тўғрисидаги қонун ҳужжатлари асосида пенсия, нафақа ва бошқа тўловлар олиш ҳуқуқи;

мулкий ҳуқуқлар билан боғлиқ бўлмаган шахсий номулкий ҳуқуқлар мерос таркибига кирмайди.

Мерос қолдирувчига тегишли бўлган шахсий номулкий ҳуқуқлар ва бошқа номоддий бойликлар меросхўрлар томонидан амалга оширилиши ва ҳимоя қилиниши мумкин.

Мерос фуқаронинг ўлими ёки унинг суд томонидан вафот этган деб эълон қилиниши оқибатида очилади.

Мерос қолдирувчининг ўлган куни зарурат бўлганда пайти ҳамда у вафот этган деб эълон қилинганда эса, агар суднинг қарорида бошқа муддат кўрсатилган бўлмаса, вафот этган деб эълон қилиш тўғрисидаги суднинг қарори кучга кирадиган кун мерос очилган вақт деб ҳисобланади.

Агар биридан кейин бошқаси мерос олишга ҳақли бўлган шахслар 24 соат ичида вафот этган бўлса, улар бир вақтда вафот этган деб ҳисобланади, мерос уларнинг ҳар биридан кейин очилади ва улардан ҳар бирининг меросхўрлари ворисликка чақирилади.

Мерос қолдирувчининг охирги доимий яшаб турган жойи мероснинг очилиши жойи деб ҳисобланади. Агар мерос қолдирувчининг охирги яшаб турган жойи номаълум бўлса, мерос қолдирувчига тегишли бўлган кўчмас мулк ёки унинг асосий қисми турган жой, кўчмас мулк бўлмаган тақдирда эса, кўчар мулкнинг асосий қисми турган жой мерос очилган жой деб ҳисобланади.

Мерос очилган пайтда ҳаёт бўлган фуқаролар, шунингдек, мерос қолдирувчининг ҳаётлик пайтида ҳомила ҳолида бўлган ва мерос очилгандан кейин тирик туғилган болалари васият ва қонун бўйича меросхўр бўлиши мумкин.

Мерос очилган пайтда тузилиб бўлган юридик шахслар, шунингдек, давлат ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш идоралари ҳам васият бўйича меросхўр бўлиши мумкин. Қонун бўйича меросхўрлар Фуқаролик кодексининг моддаларида назарда тутилган навбат тартибида чақириладилар.

Мерос қолдирувчининг болалари, шу жумладан, фарзандликка олинган болалари, эри, хотини ва ота-онаси, фарзандликка олувчилар тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислар бўлади. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига киради.

Мерос қолдирувчининг туғишган ҳамда бир она (ота) бир ота (она) бошқа ака-укалари ва опа-сингиллари, шунингдек, унинг ҳам ота, ҳам она тарафдан бобоси ва бувиси тенг улушларда қонун бўйича иккинчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўладилар.

Мерос қолдирувчининг туғишган амакиси, тоғаси, аммаси ва холаси тенг улушларда қонун бўйича учинчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўлади. Мерос қабул қилиб олган қонун бўйича меросхўрлардан исталган бири мероснинг тақсимланишини талаб қилишга ҳақли. Меросни тақсимлаш меросхўрларнинг келишувига кўра ўзларига тегишли улушларга мувофиқ, келишувга эришилмаган тақдирда эса суд орқали амалга оширилади.

Алижон ХУШВАҚОВ,
ҳуқуқшунос
Андижон вилояти

Jinoyat va jazo

Айни туш пайти бошланган зиёфатнинг чўғи тунги ўн иккиларда ҳам пасаймади. Ҳаммадан ҳам тайёрлов бўлими бошлиғининг қулфи дили очилиб кетди. У эндигина бош ҳисобчи вазифасига тайинланган янги улфатига корхона раҳбарини оғзидан бол томиб мақтарди.

НАФС МАЛОМАТИ

— «Ман-ман» деган олий маълумотли мутахассислар бу ўринга даъвогар эди. Маълумотинг ўрта махсус бўлса ҳам, чизган чизиғимдан чиқмайди, деб сени бу лавозимга тайинлади. Энди ишончни оқла, ука. У кишининг йўлидан юриб кам бўлганимиз йўқ. Сен ҳам шу одамнинг этагини маҳкам тутсанг, кам бўлмайсан. У киши ишнинг кўзини биладиган одам, ўзини ҳам, ўзгани ҳам хафа қилмайди.

Ҳақиқатан ҳам, ишнинг бошланиши яхши бўлди. Корхона раҳбари, тайёрлов бўлимининг бошлиғи, бош ҳисобчи ҳамкорликда шундай ишларга қўл уришдики, киши ҳайратдан ёқа ушлайди. Аввалига барча ишлар хамирдан қил суғургандек силлиқ кетаётган эди. Аммо бу жиноий гуруҳни нафс қутқуси шундай жазавага солдики, охир-оқибат улар буткул ҳаддан ошиб кетди. Энг ёмони, мамлакатимизда қўл урган қинғир ишлари етмаганидек, улар давлатимиз билан ҳамкорлик қилаётган чет эллик ишбилармонларни ҳам чалғитиб, уларнинг кўзига чўп суқишди.

Бироқ кўза кунда эмас, кунида синади деганларидек, нафс балосига гирифтор бўлган бу жиноий гуруҳнинг яқинда миси чиқди.

Хўш, ўзи нима гап, бу қандай жиноий гуруҳ деб қизиқаётган бўлсангиз, ажаб эмас. Унда эшитинг, сизга бошидан айтиб берайлик. "Каттақўрғон пахта заводи" акционерлик жамиятининг собиқ раиси, кейинчалик бош ҳисобчи лавозимда ишлаган Лутфулло Холиқов, жамиятининг тайёр маҳсулотлар бўлимининг бошлиғи (собиқ) Шуҳрат Жалолов, "Каттақўрғон пахта заводи" акциядорлик жамиятининг бошлиғи Ҳикматулло Қулматов ҳамда 1977 йили туғилган, маълумоти ўрта махсус бўлган, бир йилга яқин бош ҳисобчи лавозимида ишлаган Шерзод Тиллаев, тайёр маҳсулотлар бўлимининг товаршуноси Наврўз Норқуловлар жамоада ишлаб чиқарилган маҳсулотни талон-тарож қилиб, уни кўзбўямачилик йўли билан сохта ҳужжат тузиб, давлатнинг анча миқдорида маҳсулотини сотиб, ўзлаштириб юборишган. Улар 2001 йили 29 июл куни аслида бўлмаган 17/1-8-218 сонли буюртмага асосланиб, Россия Федерациясининг "Агрофайи" фирмасига 13354932 сўмлик " 1-яхши" навли қарийиб 50 тонна пахта толасини жўнатгани ва харажатга чиқаргани тўғрисида сохта ҳужжат тузиб, расмийлаштиришган. Шунингдек, 2001 йил июл ойида куни аслида юборилмай туриб, 17/1-8-343 сонли буюртмага асосланиб рақамсиз ҳисоб варағи орқали Тошкент шаҳридаги "Қабул-Ўзбек КОЛТД" қўшма корхонасига 39836491 сўмлик "1 яхши" навли 148 тонна 838 килограмм пахта толасини жўнатгани ва харажатга чиқаргани тўғрисида 084-сонли қалбаки ҳисоб варағини расмийлаштиришган. Бундан ташқари, Германиянинг "Белкойтехнолог" фирмасига ҳам 1410518 сўмлик "1-Б ўрта" навли 40 тоннадан зиёд пахта молини жўнатгани ва харажатга чиқаргани ҳақида қалбаки ҳужжат тўғирлаб, давлатнинг миллион-миллион пулини ҳеч нарсадан тап тортмай ўзлаштириб юборишган. Нафси ҳакалак отган юлғичлар бу билан ҳам қаноатланмай, ўтган йили тола ишлаб чиқаришдан даромадга олинган навларга нисбатан ортиқ чиқим қилиниб, 212397995 сўмлик 541 тонна 676 килограмм пахта толаси, 1014725 сўмлик 158 тонна 604 килограмм пахта маҳсулоти ва 11783561 сўмлик 1261 тонна 728 килограмм техник чигитни гумдон қилишган. Ўз жиноятларини ёпиш мақсадида корхонанинг ўтган йили 15-28 май кунлари аслида бўлмаган 8/1-68 сонли буюртмага асосан Самарқанд шаҳридаги "Ширин-1" очиқ турдаги акциядорлик жамиятига 14343007 сўмлик "5 ўрта" навли қарийб 90 тонна пахта толасини бермасдан харажатга чиқаришган.

Жамоа раҳбари Х.Қулматов, бош ҳисобчи Ш.Тиллаев ва бошқа мансабдор шахслар ўтган 2001 йилда тайёрланган пахта хомашёсини қайта ишлаш даврида найранг ишлатиб, пахта толаси, чигит, пахта маҳсулоти кам даромадга олиб, ўз ҳамёнларини қаппайтиришган.

Умуман айтганда, судланувчи Ҳикматулло Қулматов, Шерзод Тиллаев, Шуҳрат Жалолов ва уларнинг бошқа улфатлари ўз жиноий ҳаракатлари билан расмий харажатларни қалбакилаштириб, давлатга 289 миллион 726 минг 837 сўм зарар етказган. Бироқ бузоқнинг чопгани сомонхонагача деганларидек, қалбаки ҳужжат тузиб, давлатнинг ҳам, халқнинг ҳам кўзига чўп суқмоқчи бўлган бу қаллобларнинг барча кирдикорлари фош қилинди, улар қонуний жазога тортилди. Албатта, жиноятга жазо муқаррар, ундан ҳеч ким қочиб қутулолмайди. Лекин кишини бошқа бир нарса ўйлантиради: наҳотки, масъулиятли вазифа ишониб топширилган бу кимсалар нафс йўлига кириб шундай катта жиноятларга қўл уришди? Ахир, бу ҳаётда ҳамма нарсанинг ҳам сўроғи бор. Ҳар ким экканини ўради. Умуман, қинғир йўл билан топилган бойлик бир куни келиб фош бўлади. Ота-боболаримиз доимо ҳалол ризқ-рўз, ҳалол давлат бергин, деб дуога қўл очадилар. Ҳар биримиз бу гапнинг мағзини чақиб, ҳалолликка интилсак, асло маломатга қолмаймиз.

Р. ДАВРОНОВ,
Каттақўрғон шаҳар жиноий ишлар бўйича судининг судьяси
Азим ҚОДИРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qilmish-qidirmish

ЭРТА ТУГАГАН МАНЗИЛ

Бу дунё аслида йўловчининг манзилига ўхшайди. Йўловчи бир кечани амаллаб ўтказади-да, эртасига йўлида давом этади. Инсон ҳаёти шунчалик қисқаки, унинг саҳифаларини қандай тўлдириш кўп жиҳатдан унинг ўзига боғлиқ бўлади. Биз ҳикоя қилмоқчи бўлаётган "қаҳрамон"ларимиз тақдири эса бутунлай бошқача. Улар бу дунёга келиб, кимгадир фойда бериш ўрнига умрини кайф-сафо билан ўтказишни кўзлашди. Ҳали 40 ёшга тўлмаган Луиза Куверина ва Геннадий Карасёвлар Учқудуқ шаҳрида яшаган даврда камдан-кам кунлари тинч-тотув яшашди. Ичкиликбозликка муккасидан берилган бу кимсалар арзимаган сабаблар баҳонасида жанжаллашиб қолишар эди. Икки марта судланган, охирги қамалганига қадар маъмурий назоратда бўлган, лекин уни мунтазам бузиб келган Луизани никоҳсиз эри Геннадий рашк қиларди. Аввалги жанжалларнинг деярли барчаси тўс-тўпалон, дўппослаш билан якун топарди. Бу галги жанжал эса фожиага айланди Шу йилнинг 21 апрел куни эр-хотин икки шиша ароқ ичиб қўйганини билмай қолишди. Вақт эса ярим кечага яқинлашган эди. Аммо хурмача тўлишига ҳали фурсат бор эди.

— Яна битта ароқ топиб кел, — деди Геннадий кайфи тароқ Луизага пул узатар экан, — Лекин тезроқ бўл, кайф қочиб кетмасин тағин...

Луизага ҳам худди шундай туртки керак эди. У пулни олиб, зум ўтмасдан қаердандир "Пшеничная" ароғини топиб келди. Икковлон уни ҳам бўшатишди. Кайф зўридан йигит мудрай бошлайди. Луиза уни шу ҳолида қолдириб, ётоқхонага кириб кетади. Лекин ухлашга улгурмайди. Геннадий гандираклаганича келиб, даҳанаки жанжал бошлайди. Шу орада Луизага икки мушт ҳам туширади. Бундан ғазабланган Луиза ошхонага югуради ва стол устида турган ошхона пичоғини олиб келади.

— Жимгина ётсанг, ётдинг, бўлмаса ўзим тинчитаман, — дея унга пичоқни кўрсатади.

Луизанинг Геннадий жаҳли чиқиб, унинг қўлидаги пичоқни юлқиб олмоқчи бўлади. Аммо улгурмайди. Луиза шу пайт унинг бўйни ва кўкрагига пичоқ уради. Оғир яраланган Геннадий орадан кўп ўтмай вафот этади. Эртасига Луиза Учқудуқ туман ИИБга айбига иқрорлик билдириб хабар берди...

Ичкилик инсонни ҳар куйларга солади. Унинг касофати баён этилган фожиани келтириб чиқарди. Натижада бир оила барбод бўлди. Уй ҳувиллаб қолди. Луиза эса ёш умрининг олти йилини жазони ўташ жойида ўтказади. Бу воқеа балки бошқа ароқхўрларга сабоқ бўлар...

Ёркул УМАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

ИНСОН ва ҚОНУН
МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади
1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Бўритош МУСТАФОЕВ, Пўлат САМАТОВ, Хуршид СОДИҚОВ, Эркин ҚУДРАТОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Ғафур АБДУМАЖИДОВ, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.
Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ
Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ

Индекс: 646882
«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-918. Тиражи — 10.000. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 22.30

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50